

צ' עיינותיו

למחשבת חב"ד

דבר המערכת

סעיפים אחדים מתוך התשובות.
במדור 'לעבדו בכל לבבכם', מוצגים פירושים מתורת החסידות על קטעים מהתפילה, והפעם מתוך פסוקי-דזמרה.
מאמר יסודי בעניין עשר הספירות מוגש על-ידי הרב יואל כהן.
הרב יחזקאל סופר במאמרו מעמיק ביסודות תורת חב"ד. הוא מבאר את ההכרח שבידיעת אלוקות, ומקשר זאת לחידושו של אדמו"ר הזקן בהגדרת מהותם של ה'צדיק' וה'בינוני'.
י"ט כסלו, נקרא 'יום התוועדות', בו מתוועדים בהתעוררות לחיזוק לימוד החסידות והליכה בדרכי החסידות מתוך אהבת רעים. כהוספה לגליון זה הבאנו 'התוועדות חסידית' מאת הרב שבתאי סלבטיצקי - שליח הרבי זי"ע באנטוורפן, בלגיה.
המדור 'לטייל בפרדס - נושאים במשנת הרבי זי"ע', יופיע שוב, בע"ה, בגליון הבא.

גליון זה יוצא בחודש כסלו. חודש זה מכנס בתוכו מועדים חסידיים רבים ובראשם י"ט כסלו, יום הסתלקות המגיד ממזריטש, וחג הגאולה של תלמידו הצעיר והחביב, רבנו הזקן בעל התניא.
עם נפילת מסך הברזל בברית המועצות לפני כעשרים שנה, התגלו ברוסיה תיקי החקירה האורגינלים מחקירת אדמו"ר הזקן בשני מאסריו. בתיקים מצוי פרוטוקול מהטענות והמענות שהיו במהלך החקירה, והם שופכים אור רב על פרשת המאסר והגאולה. מעניין לציין, שפרטים רבים המתועדים במסמכים, תואמים את המסורת שעברה מדור לדור בקהל החסידים.
המסמך הנפלא מכולם כולל את תשובותיו של רבנו הזקן, בגוף כתב-יד קודשו בלשון-הקודש, על טענות התביעה. מכתבים אלו מתברר, כי אחת הטענות העיקריות כנגד אדמו"ר הזקן הייתה על הדגשתו המיוחדת בנושא התפילה. בגליון זה העתקנו

לעילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' זלמן מרדכי ע"ה

בן הרה"ח הרה"ג ר' אליהו ע"ה

לוי

נלב"ע ט"ז תשרי תשס"ז

תנצב"ה

יול"ע"י: **תורת חב"ד לבני הישיבות**

ת.ד. 4102 נתניה • טלפקס 03-9604637

דואר אלקטרוני: torat@neto.bezeqint.net

אוצר

בתיק החקירה

אוצר יקר של שבעה עמודים שלימים כתובים בכתב יד קודש אדמו"ר הזקן ובחתימתו, התגלה בדורנו בארכיון ממשלת רוסיה בתיקי החקירה של רבנו הזקן במאסריו. לפנינו צילום של כמה סעיפים ופענוחם מתוך כתבי היד בענייני תפילה ולימוד קבלה, שני נושאים שעמדו כנראה במרכז המלשינות וההתעניינות של הקיסר ושריו.

המאסר הראשון והמפורסם היה בשנת תקנ"ט, וממנו השתחרר רבנו בי"ט כסלו, בפעם השנייה נאסר בשנת תקס"א והשתחרר ביום ה' דחנוכה. רבנו הזקן נאסר ע"י ממשלת הצאר של רוסיה, עקב הלשנה על החסידים והחסידות. הלשנה זו גרמה לקיסר להתעניין במהות החסידות ודרכיה.

במסורת אדמו"רי חב"ד היה ידוע שאדמו"ר הזקן עבר חקירה ע"י חוקרי הממשלה בעניינים של יסודות היהדות והחסידות ואשר שרי הממשלה ציוו לרבנו להעלות על הכתב תשובות מקיפות לשאלותיהם. התשובות נכתבו בלשון הקודש ונשלחו לתרגום ברוסית.

האוצר שהתגלה יקר, הן מצד תוכנו – ביאורים בענייני חסידות בלשון קודשו ובהסברה פשוטה המובנת אף לגוי, והן מצד ערכו – מכל כתבי רבנו הזקן כמעט ואין בנמצא גוף כתב יד קדשו. תיקי החקירה בשלמותם כולל תשובותיו בשני מאסריו ופרטי המלשינות במאסר השני, נדפסו ב"כרם חב"ד" (ד', חלק א'), בעריכת הרב יהושע מונדשיין.

א. מה שנקרא בלשון רוסי' דמדינתנו באהא מאליצא (=תפילה לאלקים) ענין זה נחלק אצלנו כלל
 היהודים לשני עניינים, ענין א' לימוד וקריאה בתנ"ך ותלמוד ומדרשים ומפרשיהם, ובפוסקים המקצרים
 דיני התלמוד ולפעמים מוסיפים לבאר היטב כל דיני התלמוד, ועל זה יש אצלנו כמה מאות ספרים
 שמחברים בכל דור ודור, ולהגיע לתכלית לימוד זה צריך בינה יתירה. ענין ב' היא התפילה שכל מי שיש
 לו מעט דעת ויודע ספר קצת הוא יוכל להתפלל כראוי ונכון ככוונת הלב, כי ענין ומהות התפילה רובה
 ככולה היא ליקוטי מזמורים ופסוקים מתהלים של דוד המלך ושאר נביאים וכולם הם שבחים של הבורא
 חי וקיים, ורוב גדולתו וממשלתו בריבי רבבות מלאכים ושמי השמים העליונים ומחיה את כולם וכל צבא
 השמים לפניו משתחוים וגם על הארץ ומתחת אין עוד מלבדו, וממליך מלכים ולו המלוכה. וגם זכרון
 חסדי הבורא שעשה עמנו שהוציאנו ממצרים, אשר על כן ראוי לנו לאהבה את ה' בכל לב ונפש ומאד
 מעומקא דלבא, וגם לירא את ה' ולקיים כל מצוותיו אשר צונו בין בבחי' סוד מרע ובין בבחי' ועשה טוב,
 לעשות הטוב בעיני אלקים ואדם ולהיות טוב לכל בכלל ובפרט לב טוב להמטיב עמנו בכל מכלל כל ומגין
 עלינו בצל כנפיו הקיסר הרחמן יר"ה ותנשא מלכותו למעלה מעלה, ולא להיות כפויי טובה ח"ו. וזהו ג"כ
 כבוד הבורא שנקרא מלך מלכי המלכים, כי למשל כמו שכבודו של מלך גדול יותר במה שהוא מלך על
 שרים יותר ממה שהוא מלך על הדייטים, כך זה כבוד הבורא להיות שנקרא מלך מלכי המלכים וכך מצוים
 אנו מפי חכמינו הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו'.

א. מה שנקרא בלשון רוסי' דמדינתנו באהא מאליצא ענין זה נחלק אצלנו כלל
 היהודים לשני עניינים, ענין א' לימוד וקריאה בתנ"ך ותלמוד ומדרשים ומפרשיהם
 ובפוסקים המקצרים דיני התלמוד ולפעמים מוסיפים לבאר היטב כל דיני התלמוד
 ומחברים בכל דור ודור, ולהגיע לתכלית לימוד זה צריך בינה יתירה. ענין ב' היא התפילה שכל מי שיש
 לו מעט דעת ויודע ספר קצת הוא יוכל להתפלל כראוי ונכון ככוונת הלב, כי ענין ומהות התפילה רובה
 ככולה היא ליקוטי מזמורים ופסוקים מתהלים של דוד המלך ושאר נביאים וכולם הם שבחים של הבורא
 חי וקיים, ורוב גדולתו וממשלתו בריבי רבבות מלאכים ושמי השמים העליונים ומחיה את כולם וכל צבא
 השמים לפניו משתחוים וגם על הארץ ומתחת אין עוד מלבדו, וממליך מלכים ולו המלוכה. וגם זכרון
 חסדי הבורא שעשה עמנו שהוציאנו ממצרים, אשר על כן ראוי לנו לאהבה את ה' בכל לב ונפש ומאד
 מעומקא דלבא, וגם לירא את ה' ולקיים כל מצוותיו אשר צונו בין בבחי' סוד מרע ובין בבחי' ועשה טוב,
 לעשות הטוב בעיני אלקים ואדם ולהיות טוב לכל בכלל ובפרט לב טוב להמטיב עמנו בכל מכלל כל ומגין
 עלינו בצל כנפיו הקיסר הרחמן יר"ה ותנשא מלכותו למעלה מעלה, ולא להיות כפויי טובה ח"ו. וזהו ג"כ
 כבוד הבורא שנקרא מלך מלכי המלכים, כי למשל כמו שכבודו של מלך גדול יותר במה שהוא מלך על
 שרים יותר ממה שהוא מלך על הדייטים, כך זה כבוד הבורא להיות שנקרא מלך מלכי המלכים וכך מצוים
 אנו מפי חכמינו הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו'.

ב. התפילה בכוונה כנ"ל היא עזר וסעד לאדם לעמוד נגד יצרו הרע כל היום גם אחר התפילה לקיים כל מצות ה' בין סוד מרע ועשה טוב כנ"ל, כי נשאר לו לזכרון במוחו ולבו כל היום. אך מי שאינו מתפלל בכוונה כנ"ל, אף שלומד כל היום הדינים בתלמוד ושאר ספרים, אפשר שיקיים מה שלומד ואפשר ויוכל להיות שלא יקיים מה שלומד, ויוכל להיות שיעבור לפעמים על מצות ה'. אך גם מי שאינו עובר כלום עכ"פ (=על כל פנים) לא טוב הדבר שמתפלל לה' לנוכח ואומר ברוך אתה ה' ולבו מהרהר בעסקיו ומילי דעלמא, וכן בשאר התפילה, כי היא ארוכה מאד ובלשון שאין רגילין בה כל היום לכן מהרהרים מ"ז (=מחשבות זרות).

התפילה בכוונה כנ"ל עזר וסעד לאדם לעמוד נגד יצרו הרע כל היום גם
 אחר התפילה לקיים כל מצות ה' בין סוד מרע ועשה טוב כנ"ל, כי נשאר לו לזכרון
 במוחו ולבו כל היום הדינים בתלמוד ושאר ספרים, אפשר שיקיים מה שלומד ואפשר
 ויוכל להיות שלא יקיים מה שלומד, ויוכל להיות שיעבור לפעמים על מצות ה'. אך גם מי
 שאינו עובר כלום עכ"פ (=על כל פנים) לא טוב הדבר שמתפלל לה' לנוכח ואומר ברוך
 אתה ה' ולבו מהרהר בעסקיו ומילי דעלמא, וכן בשאר התפילה, כי היא ארוכה מאד
 ובלשון שאין רגילין בה כל היום לכן מהרהרים מ"ז (=מחשבות זרות).

ג. הכוונה בתפילה כנ"ל צריכה לימוד מאיש חכם ונבון להבין ולהסביר לכל או"א (=אחד ואחד) כפי דעתו פ"י התפילה וכוונתה וענין גדולת הבורא וחסדיו וענין האהבה, כי בתיבות התפילה מרומז הכל בקיצור גדול כדרך הנביאים שדברו בקצרה ודיבור א' כולל וסובל פירושים הרבה כידוע למלומדים בתנ"ך, ולכן מוטל על היודעים הנקראים בשם רבנים ללמד ולפרש ללא יודעים. וגם לומר להם דברי מוסר כדי לעורר ולהכניע לבם לה' ולבקש מחילה על עוונותיהם בכוונת הלב, כי סיום התפילה שלנו כלל היהודים היא בקשת רחמי ה' על עוונות, וגם על שאר צרכי בני אדם כמו רפואה ופרנסה. וכל עניינים אלו כתובים בתלמוד ג"כ ובמדרשים ומפרשיהם, רק שאין הכל בקיאים בהם וצריך ללמוד מבקי ומבין.

וכן כפי התורה כנ"ל צריכה לימוד מאיש חכם ונבון להבין ולהסביר לכל או"א (=אחד ואחד) כפי דעתו פ"י התפילה וכוונתה וענין גדולת הבורא וחסדיו וענין האהבה, כי בתיבות התפילה מרומז הכל בקיצור גדול כדרך הנביאים שדברו בקצרה ודיבור א' כולל וסובל פירושים הרבה כידוע למלומדים בתנ"ך, ולכן מוטל על היודעים הנקראים בשם רבנים ללמד ולפרש ללא יודעים. וגם לומר להם דברי מוסר כדי לעורר ולהכניע לבם לה' ולבקש מחילה על עוונותיהם בכוונת הלב, כי סיום התפילה שלנו כלל היהודים היא בקשת רחמי ה' על עוונות, וגם על שאר צרכי בני אדם כמו רפואה ופרנסה. וכל עניינים אלו כתובים בתלמוד ג"כ ובמדרשים ומפרשיהם, רק שאין הכל בקיאים בהם וצריך ללמוד מבקי ומבין.

ד. המנהג היה בכל ישראל מימי עולם להיות בכל עיר ועיר ב' בתים גדולים לתפילה בה"כ ובה"מ (=בית הכנסת ובית המדרש), בה"כ להמון עם הטרודים בעסקיהם כל היום ורובם אין יודעי ספר כלל ואין יכלתם להתפלל בכוונה כנ"ל רק לומר תיבות התפילה ג"פ בכל יום, ובה"מ ליודעי ספר להתפלל שם בכוונת הלב באריכות איש כפי יכולות שכלו ולבו. והנה בספרים שכתבו חכמינו שלפני מאתיים שנה מהיום מפורש שם איך שאז היו מאריכים בתפילת השחר בכל יום ויום ערך ב' שעות ויותר מחמת אריכות כוונה שכלב כנ"ל.

4. היינו ה"ל ישראל מימי עולם והיו חבלי עיר ב' בתים גדולים לתפילה בה"כ ובה"מ (=בית הכנסת ובית המדרש), בה"כ להמון עם הטרודים בעסקיהם כל היום ורובם אין יודעי ספר כלל ואין יכלתם להתפלל בכוונה כנ"ל רק לומר תיבות התפילה ג"פ בכל יום, ובה"מ ליודעי ספר להתפלל שם בכוונת הלב באריכות איש כפי יכולות שכלו ולבו. והנה בספרים שכתבו חכמינו שלפני מאתיים שנה מהיום מפורש שם איך שאז היו מאריכים בתפילת השחר בכל יום ויום ערך ב' שעות ויותר מחמת אריכות כוונה שכלב כנ"ל.

ת. התעוררות זו שנתעוררה בינותינו מזמן קרוב כנ"ל להתפלל בכוונה, הנה בקצת עיירות היא מצויה ורגילה קצת גם בנערים פחותים מכ"ה שנים, כי הנערים סמוכים על שולחן אביהם ואין להם דאגה

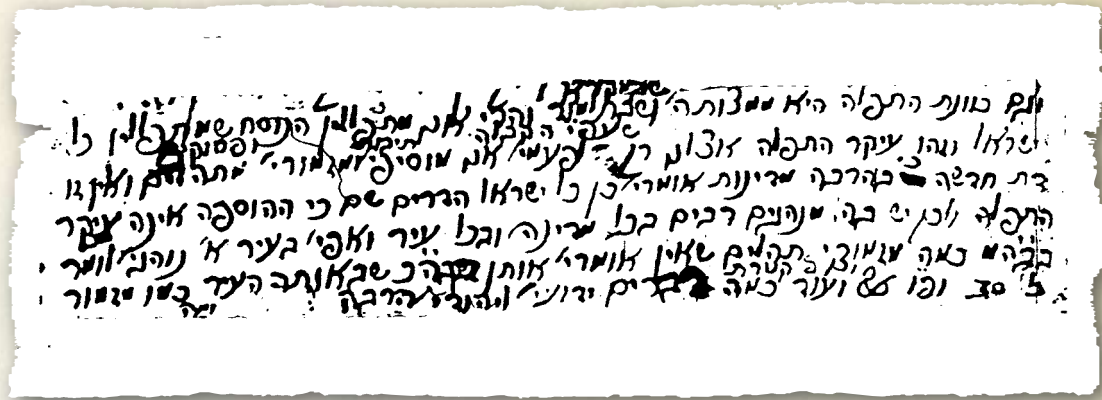
התעוררות זו שנתעוררה בינותינו מזמן קרוב כנ"ל להתפלל בכוונה, הנה בקצת עיירות היא מצויה ורגילה קצת גם בנערים פחותים מכ"ה שנים, כי הנערים סמוכים על שולחן אביהם ואין להם דאגה

כלל, וגם עדיין הם עוסקים בלימודם ורחוקים ממילי דעלמא. אבל הזקנים מחמת גודל הטרדא בעסקים ומילי דעלמא קשה להם להתפלל בכוונה כנ"ל, רק בשבת וי"ט או כשהם פנויים בחול. והנערים הנ"ל כשמתפללים בכוונה הנה רתיחת הנערות גורמת להם לעשות תנועות משונות בלי כוונה בידיהם או ברגליהם, וגם בזקנים יקרה כן למקצתם לבד, וכמו למשל במילי דעלמא כשאדם מדבר מן הלב עושה תנועות בידי או ברגליו כל א' לפי טבעו, כגון כשהוא בכעס וכן כשהוא בשמחה מטפח בידי, כך הוא העניין בתפילה בכוונה רק בסגנון אחר קצת. והנה מחמת תנועות הנ"ל אומרים מקצת אנשים שונאינו ראו זה חדש הוא לא שערום אבותינו, אך באמת אינו חידוש כי כבר הי' לעולמים כשהיו מתפללים בכוונה ככתוב (בנחמיה ס"ח) ויענו כל העם אמן אמן במועל ידיהם למעלה מחמת כוונת הלב, וכן דוד המלך היה מפזז ומכרכר וכו'. ואילו היתה דת חדשה היו כולם עושים תנועות שוות, והרי הרבה אין עושים תנועות כלל.

ט. מודעת זאת בכל הדתות שבעולם שהוא דבר בלתי אפשר שיהיו כל בעלי הדת שוין בזהירות שמירת הדת בכל מכל כל בלב ונפש בכל הפרטים, וגם אצלנו הוא כך, כי אף שנעשו חפשי מהרבנים הנ"ל [שהשפילו את מעלת התפילה. מוזכרים בסעיפים הקודמים שלא העתקנו כאן. המערכת] אעפ"כ הרבה בני אדם יש שהיו יכולין להתפלל בכוונה ואעפ"כ אין רוצים מחמת עצלות, כי באמת הוא טורח ועמל גדול אף ללומדים גדולים יותר מעמל וטורח הלימוד בתלמוד, וגם יש מתביישים לעשות התנועות לגרש המחשבות זרות שנופלים ממילא, ולכן כל המטריחין עצמן להתפלל בכוונה בין נערים בין זקנים הם מיעוטא דמיעוטא נגד כל ההמון עם, וכל ההמון עם קורין אותם בשם חסידים בכל מדינות רוס' לבנה ופולין ורוב מדינת ליטא ככולה, והיינו על שם חסידים הראשונים שהיו מתפללים בכוונה כנ"ל, הגם כי של עכשיו אינם חסידים גדולים כראשונים.

מודעת זאת בכל הדתות שבעולם שהוא דבר בלתי אפשר שיהיו שוין בזהירות שמירת הדת בכל מכל כל בלב ונפש בכל הפרטים וגם אצלנו הוא כך כי אף שנעשו חפשי מהרבנים הנ"ל [שהשפילו את מעלת התפילה. מוזכרים בסעיפים הקודמים שלא העתקנו כאן. המערכת] אעפ"כ הרבה בני אדם יש שהיו יכולין להתפלל בכוונה ואעפ"כ אין רוצים מחמת עצלות כי באמת הוא טורח ועמל גדול אף ללומדים גדולים יותר מעמל וטורח הלימוד בתלמוד וגם יש מתביישים לעשות התנועות לגרש המחשבות זרות שנופלים ממילא ולכן כל המטריחין עצמן להתפלל בכוונה בין נערים בין זקנים הם מיעוטא דמיעוטא נגד כל ההמון עם וכל ההמון עם קורין אותם בשם חסידים בכל מדינות רוס' לבנה ופולין ורוב מדינת ליטא ככולה והיינו על שם חסידים הראשונים שהיו מתפללים בכוונה כנ"ל הגם כי של עכשיו אינם חסידים גדולים כראשונים.

טו. וגם כוונת התפילה היא ממצות ה' שבמקרא ושבת למוד והרי אנו מתפללין הנוסח שמתפללין כל ישראל וזהו עיקר התפילה אצלנו, רק שעפ"י הקבלה לפעמים אנו מוסיפים תיבות ומזמורים ופסוקים מתהילים, ואין זו דת חדשה כי בהרבה מדינות אומרים כן כל ישראל הדרים שם, כי ההוספה אינה עיקר התפילה ולכן יש בה מנהגים רבים בכל מדינה ובכל עיר, ואפי' בעיר א' נוהגים לומר בבה"מ כמה מזמורי תהילים שאין אומרים אותן בבה"כ שבאותה העיר, כמו מזמור ל' 30 ופ"ו 86 וכן פ' קטרת ועוד כמה דברים ידועים ליהודים הרבה...

טז. חכמת הקבלה נכתבו ונדפסו עליה ספרים רבים בכל דור ודור, כי יש בנו בכל דור מקובלים מחברים ספרים בקבלה ומדפיסים, והם מצויים ביד כל ישראל וגם אצלי, רק כי מודעת זאת שאף שכל החכמות כתובות בספרים אעפ"כ צריך האדם בתחלת לימודו ללמוד אצל רב א' ואח"כ יוכל ללמוד בעצמו מהספרים, וכך היה אצלי בהיותי בן עשרים שנה בערך במשך זמן שהייתי בוויטעפסק נסעתי משם למעזריטש והתחלתי שם ללמוד קבלה אצל הרב מ' בער זללה"ה [המגיד ממעזריטש. המערכת] שכבר הלך לעולמו יותר מכה"ה שנה, ומאז אני לומד בעצמי מספרים רבים ונכבדים ממקובלים ראשונים ואחרונים כפי שכלי ובינתי, אך סגנון הדרשות שאני אומר לעם רובא דרובא הם ע"ד הפשוט והנגלה כדי שיבינו כל השומעים באר היטב רק לפעמים דרך מקרה אני אומר איזה דבר קל מחכמת הקבלה מה שאפשר להבין ולהסביר למי שלמד קצת בספרי קבלה המצויים ביד הכל, והיינו מה שמגיע מזה איזה תועלת לאהבה את ה' ולירא אותו ולשמור מצותיו ולהתפלל בכוונה מעומקא דלבא. והנה אף שאינני יודע אם יש איזו נפקותא להודיע זה להשרים יר"ה, אך ההכרח אלי לומר האמת כאשר הוא ולהשיב לאשר נשאלתי מהשרים ממי קיבלתי דרשותי, על כן באתי להודיע שעיקר דרשותי הוא מאשר בינתי בספרים, כי אף המעט מחכמת הקבלה שאני אומר דרך מקרה ג"כ כתוב בספרי קבלה שנדפסו, רק שתחילת לימודי בספרי קבלה שנדפסו היה אצל הרב הנ"ל.

י"ז. חכמת הקבלה שהתחלתי ללמוד אצל הרב הנ"ל ואח"כ אני לומד מהספרים הנה היא ידיעת עשר ספירות ושמותיהם ואיך הקב"ה מנהיג ומחיה בהם עולמות עליונים ותחתונים, והספרים השייכים ללימוד זה הם ס' שערי אורה ופרדס רמונים ושפע טל ועץ חיים וכל הנלווה ושייך אליהם אשר נלאתי נשוא בזכרוני פרטיהם, לבד ס' הזוהר המפורסם הקדמון לכל ספרי המקובלים. אך יש עוד דבר שטועין מקצת בני אדם לקרוא בשם קבלה, והוא להשביע מלאכים קדושים או אינן קדושים לעשות איזה אות, הנה אני לא ראיתי שום ספר על זה ולא שום אדם שעשה זה, רק שמעתי כן שהיו עושין כן בדורות הראשונים, וגם הרב הנ"ל לא ידע מזה מאומה, וגם אין בידיעה זו תועלת כלל לעבודת ה'.

20 חכמת קבלה נחבון ונפסו עלים ספרים רבים בל ידוע ודע כי יש גם בל בנה
טובים מחברים ספרים גדולה וספרים וחס ספרים בידו של שאול וקמחא
קד כ זרועת זאת שאול של החכמה נחבון בספרים אע"כ נרץ האדם
במחלה אמרו לו שאלו כח אצלו ואח"כ הוא אומר קבלו מהספרים וכן היה אצל
ספריות בן אשה שלם בערך השנה הן שרית בוטעפסן נעשה עם אצלו
ועמו אצל אור בענין מספרים רבים ונכבדים שנקראו ראשונים ואחרים כע
של וקנין אף סגנון הדפוסות שאול אומר לעם רובא רובא הם עבד המעט
והעלוי כפי שיהיה לו השכל בזה שיש בו אפ"כ נרץ וזהו המעט
אזהר בידו קל מחכמת הקבלה מה שאפשר להוכיח ולהסביר ויש אצל אומר
בספרי קבלה החכמים בזה הלא ענינה שיש בו אזהר ויש אצל קבלה
את ה' ויבא אומר וישמר מצותו ולתתו בבוטח וקולע אזהר
אלו שאינם חרץ אצלם כי ידעו וקבלו אחרים בבוטח וקולע אזהר
אלו אזהר האמת אצלם הוא וולטיב אצלם נשאלו מה שיש בו אצלם אזהר
עבד אצל אזהר אצלם אזהר חכמותי הוא אצלם ביעות בספר כ אצל המעט
חכמת שאול אזהר בידו אזהר יב חכמה בספר קבלה שנפסו רק שמתחלה
אמרו בספר קבלה שנפסו היה אצל חכמת

21 חכמת קבלה שהחכמה אמרו אצל חכמת
היעה עשר ספרות נשמותן ואף חכמת וספרים חכמה היא
והספרים בא"י אלוהי ג' חס' שערות אזהר ופרטים חכמה וספרים חכמה
הלוה ושייך אזהר חס' לאי נשוא חכמה ופרטים חכמה וספרים חכמה
הקדושים וכל ספרות חכמה אף יש עור בידו טוען ונרץ בל אזהר חכמה
קבלה והוא להטעם מאיכס קדושים אף אצל חכמה ונרץ בל אזהר חכמה
האזית שם ספר על גה ולא שום אצל שער ג' חכמה אזהר חכמה אזהר חכמה
החכמה וכן חכמה אזהר חכמה אזהר חכמה אזהר חכמה אזהר חכמה
ה' -

עשר ספירות

תורת החסידות עוסקת בידיעת והבנת האלוקות – "דע את אלוקי אביך" * תורת החסידות מקרבת אל השכל גם מושגים מתורת הקבלה, מסבירה כיצד הם משפיעים על מציאות הבריאה ומה הביטוי שלהם בעבודת האדם * במאמר זה נעסוק בנושא מרכזי – עשר הספירות * לכל ספירה יש את עניינה, אבל יש עניין יסודי ששייך לכולן

הרב יואל כהן

יתירה מזו, מלבד זאת שהספירות כפי שהן באלוקות אין להן הגבלה גשמית, הרי שגם תוכנן הרוחני נעלה הרבה יותר מכפי שכוחות אלה מושגים בעולמנו.

ביאור העניין: ידוע שלכל הנבראים שבעולם-הזה, יש שורש בעולמות העליונים הרוחניים. וכמאמר חז"ל³ "אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע", ועל-דרך זה בכל שאר הברואים שיש להם שורש רוחני. ניקח לדוגמה את המושגים אור וחושך. שני מושגים אלה יש להם שורש בעולם רוחני יותר, אולם מובן בפשטות שהאור והחושך כפי שהם בשורשם הרוחני, אינם דומים כלל לאור וחושך הנראים לעיני-בשר. זהו סוג אחר של אור וחושך – האור והחושך הנראים לעין הם גשמיים, ואילו בשורשם הם רוחניים בתכלית. ועל-דרך ההבדל בין סוגי האור והחושך שבעולם-הזה עצמו – האור הגשמי שונה במהותו מהאור שבעולם השכל הרוחני – החכמה הנקראת 'אור' ('החכם עיניו בראשו'⁴); והחושך הגשמי שונה במהותו מהחושך שבעולם השכל הרוחני – השטות הנקראת חושך ('והכסיל בחושך הולך'⁵).

כאנשים גשמיים, אנו מורגלים לחשוב שהאור והחושך הנראים לעין הגשמיים, הם אלה שמבטאים את מושגי האור והחושך לאמיתתם, אלא שכשם המושאל ניתן להשתמש בכינויים 'אור' ו'חושך' גם לגבי מושגים רוחניים; אולם האמת היא בדיוק להפך: ככל שהמושגים קיימים בעולם רוחני יותר, הם אמיתיים יותר. האור והחושך כפי שהם

א. אחד מהיסודות הגדולים של תורת הקבלה והחסידות הוא המושג של עשר הספירות. בתיקוני זוהר, במאמר פתח אליהו, אומר "אנת הוא דאפיקת עשר תקונין, וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין". כלומר, לצורך בריאת והנהגת העולמות, האציל הקב"ה את עשר הספירות: חכמה, בינה ודעת – המוחין, והמידות – "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין ... יסוד סיומא דגופא אות ברית קודש. מלכות פה"¹, שדרכם נמשכת ההשפעה האלוקית לעולם.

מובן מאליו, שבמאמר התיקוני-זוהר "חסד דרועא ימינא" וכו', אין כוונתו לומר שבאלוקות יש יד ימין כפשוטה ח"ו, שהרי אין לו גוף ולא דמות הגוף, אלא הדברים משמשים כמשל בלבד, ועלינו להוציא את התוכן הפנימי שבמשל ולהפשיטו מגשמייתו. מטרת הידיים היא, שעל-ידן באות מידותיו של האדם לידי ביטוי. או שהאדם משפיע לזולתו חסד ביד ימין, או שמענישו ביד שמאל². ונמצא, שהידיים אינן אלא 'לבוש' חיצוני שעל-ידו מתגלות מידותיו הנפשיות של האדם. אמנם אצלנו הכוחות הנפשיים באים בלבוש מגושם כיד-בשר, אולם באלוקות קיימת רק הרוחניות של הכוחות, ולא ההגשמה שבהם.

1. תיקוני זוהר שם. הסיבה לכך שהתיקוני-זוהר אינו מונה את ספירת הדעת, היא מפני שהוא מונה את ספירת הכתר, ומבואר בקבלה שכאשר הכתר נמנה אין הדעת נמנית.
2. כמאמר חז"ל (סוטה מז, א) "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת".

3. בראשית רבה פ"י, ו.
4. קהלת ב, יד.
5. שם.

בעולם השכל אמיתיים יותר מהאור והחושך הגשמיים. מהותו של האור היא הבהירות, ושל החושך – ערפול וטשטוש. אם-כן האור האמיתי הוא, כאשר לאדם יש בהירות שכלית והוא מבין ורואה בעין-שכלו את הדברים כפי שהם, בצורה ברורה ונכונה; והחושך האמיתי הוא, כאשר אצל האדם קיים ערפול שכלי והבנתו אינה ברורה. אלא שמושגים אלה, האור והחושך, הבהירות והערפול, ירדו והשתלשלו לעולם גשמי ונמוך יותר, לעולם כזה שהאור והחושך נתפסים בעין הגשמית.

הרבי זי"ע, חזר פעמים רבות על דברי השל"ה⁶ בעניין זה. ישנו מאמר האומר, שהתורה מדברת בתחתונים ורומזת בעליונים. כלומר, כאשר התורה מדברת בשפה גשמית – "יד ה'" "עניי ה'" וכו"ב, היא אינה מתכוונת ליד ולעין אלא היא רוצה לרמוז על מושגים אחרים עליונים ורוחניים. אלא שמאחר ואין לנו ידיעה בעניינים אלו, מדברת התורה במושגים גשמיים, המשמשים כמשל שעל-ידו נדע את המושגים כפי שהם ברוחניות. אולם השל"ה שולל השקפה זו. אדרבה, האמת היא בדיוק להפך – התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים. התורה אינה מתכוונת לדבר אחד – לעליונים, ומדברת בשפה אחרת – בתחתונים; שפת התורה היא אמיתית. כאשר התורה כותבת "יד" או "עין", היא מתכוונת לעניינים אלו כפי שהם ברוחניות, באלוקות, שהם ה'יד' וה'עין' האמיתיים. המושג 'יד' לאמיתו הוא דווקא כפי שהוא בשורשו הראשון, בעליונים, כפי שהוא מופשט מהגשמה כלשהי. אלא שמעין עניין זה, יורד ומשתלשל גם לעולמות התחתונים, אבל שם זהו 'דמו' בלבד, לא הדבר לאמיתו. התורה מדברת על העניין כפי שהוא בעליונים, ומציאותו המגושמת כפי שהיא בתחתונים, היא השתלשלות ומשל בלבד למציאותו האמיתית.

ועל-דרך זה בעניינינו, עשר הספירות: המוחין והמידות כפי שהם בספירות העליונות הם המוחין והמידות

האמיתיים. ומושגים אלה כפי שהם בעולם שלנו, הם השתלשלות ו'דמו' בלבד מהמוחין והמידות האמיתיים. חכמה לאמיתיה וחסד לאמיתו הם החכמה והחסד כפי שהם באלוקות מופשטים מהגשמה כלשהי.

תנועות פנימיות בספירות

ב. לפי מה שנתבאר עד כאן, יוצא כך: עניינם של המוחין והמידות שבספירות העליונות דומה לעניינם של המוחין והמידות שבאדם – המוחין עניינם הבנה, ועניינם של המידות הוא הרגשה. אלא שבאדם המוחין והמידות הם באופן מגוושם ומוגבל, עד שהם באים לידי ביטוי גם בגוף הגשמי; ואילו באלוקות המוחין והמידות הם בתכלית ההפשטה וללא כל הגבלה.

אבל לאמיתו של דבר, ישנו עומק נוסף הטמון בעניינם של עשר הספירות.

במאמרי חסידות רבים משתמשים במושגי עשר הספירות, כאשר הכוונה כלל אינה למוחין או למידות. לדוגמה: כאשר רוצים להגדיר את כוח הגילוי של הספירות, משתמשים במונחי הספירות בביטוי "מלכות שבחסד", "מלכות שבגבורה" וכו'.

[לדוגמה, מבואר בליקוטי-תורה⁷, שמ"ט הימים שבספירת העומר הם כנגד שבע המידות כפי שכל אחת כלולה משבע, ואילו מ"ב המסעות הם כנגד שבע המידות כפי שכל אחת כלולה משש, בלא ספירת המלכות. ומבאר אדמו"ר הזקן, שהטעם לכך הוא, מפני שבספירת העומר מונים את הספירות כפי שהן בתוספת כוח הגילוי שבהן, ולכן מונים גם את ספירת המלכות שבכל מידה – שבע פעמים שבע – מ"ט; ואילו במסעות מונים את הספירות כפי שהן בלי כוח הגילוי שבהן, ולכן אין מונים את ספירת המלכות שבכל מידה – שבע פעמים שש – מ"ב].

ולכאורה צריך ביאור: מהי השייכות בין כוח הגילוי למידת המלוכה שעניינה מלכות ושלטון? אלא שכאן

7. פרשת מסעי דף פט, א.

6. דף יג, ב ואילך.

רואים אנו, שבספירות העליונות ישנו עניין עמוק יותר. הגדרת הספירות כמוחין ומידות, אינה רק לשם ביאור תכונותיהם של הספירות כמוחין ומידות, הבנה והרגשה, אלא בעיקר לשם הבנת פנימיותן, להבין את התנועות הפנימיות שבהן. במוחין אנו מחפשים את התנועה הפנימית המתבטאת בהם, במידות את התנועה המייחדת אותן, ובמלכות את התנועה המתבטאת בה. וכיוון שמידת המלכות מבטאת את תנועת הגילוי (כדלקמן), לכן משתמשים בספירה זו כמבטאת את כוח הגילוי שבאלוקות⁸.

מוחין, מידות ומלכות

ג. ביאור העניין:

הנקודה המשותפת בכל כוחות הנפש היא – שכולם מקשרים את האדם עם דבר זולתו. פעולתם של כל הכוחות מורכבת מהאדם ומהמציאות שזולתו. בהבנה האדם מבין משהו; במידות הוא אוהב ונמשך למשהו או ירא ממנו; וגם המלוכה היא דווקא על מישוהו. אלא שבעניין זה עצמו קיימים ההבדלים ביניהם – עד כמה נרגשת מציאות האדם ועד כמה נרגשת מציאותו של הדבר.

באופן כללי, ניתן לחלק זאת לשניים – המוחין והמידות, ומידת המלוכה. כאשר אדם מבין השכלה כלשהי או אוהב משהו, אזי למרות שההבנה והאהבה היא דבר זולתו, מכל מקום ההבנה היא הבנה שלו והאהבה היא הרגשה שלו. זה עניין הקשור לאישיותו של האדם עצמו; מה- שאין-כן מידת המלוכה, כל עניינה הוא למלוך על הזולת – "אין מלך בלא עם"⁹. העניין כאן הוא לא התרגשות של האדם עצמו, אלא הנהגת עם ושליטה עליו. מידת המלוכה מהווה כעין נתק של האדם מאישיותו הפרטית.

זהו הצד השווה בין כוח המלוכה לכוח הדיבור – "מלכות פה": כל שאר כוחות הנפש קשורים לאישיותו של האדם (כנ"ל), ואילו עניינו של כוח הדיבור הוא – שהאדם 'יוצא' מעצמו ומדבר לזולתו. ראובן יכול להבין את שמעון, לאהוב אותו ואף לחשוב עליו, אבל כל עוד הוא לא ידבר אליו, הכול יישאר ב'עולמו' של ראובן. הוא אמנם חושב אודות שמעון, אבל זה הכול בו, ול'עולמו' של שמעון זה לא מגיע. הוא לא יידע מכך בכלל. רק כאשר האדם

8. וגם עניין זה רמוז במאמר "פתח אליהו" שבתיקוני-זוהר. לספירת המלכות קורא התיקוני-זוהר "מלכות פה". הפה מבטא את כוח הדיבור הנפשי של האדם. אם-כן כאשר מדובר על "מלכות פה" באלוקות, כוונת העניין היא להשוות בין מידת המלכות לכוח הדיבור הרוחני. ולכאורה מהו הקשר ביניהם? אלא כיוון שבשניהם קיימת תנועת הגילוי לזולת, כדלקמן, לכן משווה התיקוני-זוהר ביניהם. 9. רבנו בחיי וישב לה, 1.

ירד לכוח הדיבור, ש'מנתק' את האדם מעצמו, אזי יגיעו הדברים אל 'עולמו' של שמעון. אם-כן גם מידת המלוכה וגם כוח הדיבור מבטאים את התנועה הנפשית שהאדם 'עוזב' את מציאותו ויוצא ומתגלה אל הזולת, לדבר איתו או למלוך עליו¹⁰.

בפרטיות יותר, קיים הבדל גדול בין המוחין והמידות עצמם בעניין זה. כאשר האדם עוסק בהבנת העניין, הרי אף שהאדם מתרכז בהבנת דבר זולתו, מכל מקום האדם בהרגשתו נשאר בעצמיותו. הוא אמנם עוסק בדבר זולתו, אבל הוא עדיין מובדל ומרום ממנו. זו הסיבה שתכונת המוחין היא 'קרירות'. אדם יכול לעסוק בהבנת טיבו ומעלתו הנפלאה של הדבר, ויחד עם זאת הוא יישאר 'קר' ואדיש אליו. הבנת העניין לא משפיעה עליו כלל. לעומת זאת המידות, תכונתן היא 'חמימות' והתלהבות. הסיבה לכך היא, מפני שבשלב המידות, הנפש 'ירדה' ו'נטתה' קצת אל מציאות הזולת, עד שהוא תופס מקום וביכולתו להשפיע עליה. בשלב זה לא רק שדבר הזולת כבר קיים, אלא שהוא גם תופס מקום ביחס האדם, עד שהנפש מתפעלת ממנו. בדרגה זו האדם כבר אינו יכול להישאר אדיש לנוכח הכרת טובו הנפלא של הדבר; מעלותיו של הדבר פועלות עליו שישתוקק אליו.

אבל גם המידות, שבהם נרגשת יותר מציאות הזולת, סוף-סוף עניינן הוא הרגשה של האדם בעצמו. האהבה והמשיכה לדבר הזולת הן בתוך אישיותו של האדם. הדבר אמנם פועל עליו, אבל זה האדם מרגיש ומתפעל; מה- שאין-כן במידת המלוכה, אין זה שהזולת פועל עליו, אלא אדרבה, הוא פועל על הזולת. כאשר הזולת פועל עליו, הרי סוף-סוף מדובר עליו, שהוא נפעל (אלא שהמפעיל הוא הזולת); מה- שאין-כן כאשר הוא פועל על הזולת, הוא יוצא מעצמו ובא לעולמו של הזולת.

נמצא, שההבדלים בתכונותיהם של הכוחות, תלויים ונובעים מדרגת הנפש בה נמצא האדם. בנפש האדם יש שלבים עד כמה הוא בעצמו ועד כמה הוא שייך לזולתו. כוח השכל נובע מדרגת הנפש בה האדם נמצא בעצמיותו ודבר הזולת אינו תופס מקום כלל. הוא מובדל מהזולת, ואין ביכולתו של הזולת לפעול עליו; כוח המידות נובע מדרגה נמוכה יותר בנפש, דרגה שבה הזולת כבר תופס מקום עד שביכולתו לעורר באדם התפעלות¹¹ ומשיכה אליו; וכוח המלוכה נובע מהשלב בו עצמיות הנפש כמעט ואינה מורגשת כלל, וכל יחסה הוא למציאות זולתה¹².

10. המלכות בפועל, רדאי שעניינה הוא יציאה מהאדם והתגלות לזולת. אבל האמת היא שגם כוח המלכות, כפי שהוא עדיין ב'עולמו' של המלך, גם הוא כבר שייך לעם, לזולת. כל עניינו של הכוח הוא – שהאדם ימלוך על העם. וכמו-כן בכוח הדיבור שבאדם (עוד לפני הדיבור בפועל) – כל עניינו של הכוח הוא, שבכוחו לצאת מעצמיותו ולדבר לזולתו.

11. שורש המילה 'התפעלות' הוא – פעולה. האדם נפעל מהזולת. 12. זוהי בעצם אמת-המידה האמיתית לקבוע את סדרי המעלה

ד. עניין זה, הוא הנושא העיקרי אותו מבקשת תורת הקבלה והחסידות להוציא מהשוואת הספירות העליונות לכוחות הנפש. ברובם של המאמרים, השימוש במשל הכוחות הוא לא כל-כך לשם הבנת תכונותיהם של הכוחות כשהם לעצמם, כמו לשם הבנת סדר ההמשכה מעצמיות האדם אל המציאות שזולתו.

תורת הקבלה והחסידות באות לבאר את סדר ההמשכה וההשתלשלות כיצד האלוקות הצטמצמה ו'התקרבה' לעניין בריאת העולם. בסדר ההמשכה יש דרגות רבות, שזהו עניינם של עשר הספירות.

וכמאמר התיקוני-זוהר הנ"ל (סעיף א), "אתה הוא דאפיקת עשר תקונין, וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין" – מטרת האצלת הספירות היא, שעל-ידם נעשית התהוות והנהגת העולמות.

הקב"ה כפי שהוא בעצמיותו ממש, הרי איהו "לא מכל אלין מידות כלל"¹³ – בו עצמו אין שום ספירות. הקב"ה בעצמיותו מופשט משייכות כלשהי למציאות זולתו. הוא מובדל ומרום לאין-ערוך מהכול (ועל-דרך שעצם נפשו של האדם היא למעלה מכל הכוחות. בעצם הנפש אין אפילו מושג של הבנת דבר הזולת). בכדי שהמושג של מציאות כלשהי מלבד אלוקות יוכל להתהוות, יש צורך בצמצום.

השלב הראשון בצמצום ובירידה הוא – האצלתם של ספירות המוחין. כאן נתחדש שבכלל ישנו מושג של מציאות כלשהי

מלבד האלוקות. בדוגמת שלב המוחין בנפש האדם, שבו נתחדש שהנפש עוסקת בהבנת דבר זולתה. אבל בשלב זה,

וה'מטה' שבכל כוחות הנפש: ככל שנרגשת יותר הנפש, אזי הדבר הזולת נרגש פחות, והכוח נעלה יותר; וככל שהנפש נרגשת פחות, הכוח מתנתק יותר מהאדם, ונרגשת יותר מציאותו של הדבר הזולת. כלומר, הסיבה שכוח המחשבה (לדוגמה) נעלה יותר מכוח הדיבור, היא לא רק מפני עדינותו של כוח המחשבה, אלא ההבדל הוא מהותי יותר – המחשבה היא ב'עולמו' של האדם עצמו, ואילו הדיבור יוצא מהאדם ובא אל הזולת.

13. תיקוני-זוהר שם.

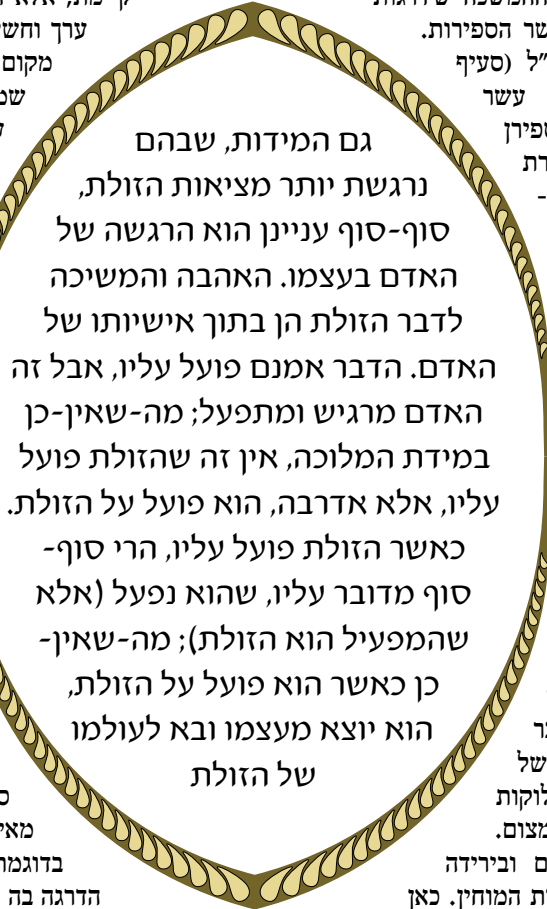
למרות שעצם מציאותו של הזולת כבר קיימת, מכל מקום היא אינה תופסת מקום כלל ואין לה שום ערך¹⁴. עניין זה מתבטא בתכונת ה'קריירות' של המוחין – מבחינת המוחין אין נפקא-מינה האם הדבר המושג הוא טוב או רע, כיוון שבדרגה זו האדם עדיין 'קר' ואדיש לדברים שזולתו. עיסוקו של האדם בדבר הזולת הוא כפי שהאדם נמצא בעצמיותו. הוא אמנם מבין את הזולת, אבל זה הכול בו;

אחר-כך האור האלוקי מצטמצם יותר ומתהוות ספירות המידות. בדרגה זו, לא רק שמציאות העולמות קיימת, אלא היא מתחילה גם לקבל איזושהו ערך וחשיבות. לעולמות כבר יש תפיסת

מקום כביכול ביחס לאלוקות. אלא שמכל מקום מציאות של זולת ממש עדיין לא קיימת. זה הכול ירידה וצמצום בדרגות האלוקות, ואילו מציאות הנבראים עדיין לא החלה. בדוגמת שלב המידות בנפש האדם, שמציאות הזולת כבר תופסת מקום; לכן מעלותיו וטובו מעוררים התפעלות והתלהבות בנפש האדם, אבל למרות כל זאת, עדיין אין יציאה מ'עולמו' של האדם. המשיכה והתשוקה לדבר הזולת, הן בהרגשתו של האדם, ואילו הזולת עצמו עדיין אינו קיים;

רק אחר-כך, כאשר האור האלוקי יורד עוד ומצטמצם בצמצום עצום נוסף, מתהווית ספירת המלכות, ואזי מתחדשת מאין ליש מציאות הנבראים ממש. בדוגמת מידת המלכות שבאדם, שהיא הדרגה בה נעשה הניתוק של האדם מעצמו והמעבר אל המציאות שזולתו.

נמצא, שיש לנו הבנה חדשה בעניינם של עשר

14. על-פי זה יובנו דברי אדמו"ר הזקן בתיאור (פרק לה בהגהה) "שמעתי ממורי ע"ה (המגיד ממזריטש), פירוש וטעם למ"ש בע"ח שאור אין-סוף אינו מתייחד אפילו בעולם האצילות אלא על-ידי התלבשותו תחלה בספירת חכמה, והיינו מושג שאין-סוף ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו ואין זולתו, וזו היא מדרגת החכמה". כלומר, עניינה של ספירת החכמה (שהיא עיקר ספירות המוחין) הוא, שבה נרגש איך שכל מציאות מלבד האלוקות אין לה ערך וחשיבות כלל, ולכן היא ה'כלי' המתאים לגילוי והתלבשות אור אין-סוף.

הספירות – מלבד היותם ציור תכונות המוחין והמידות שבאלוקות, הרי שעניינם העיקרי הוא ביטוי תנועות הקירוב בסדר ההמשכה של האלוקות לעולמות.

המכוון הפנימי בהמשלת הספירות למוחין ולמידות, אינו כל-כך בציור תכונתם של המוחין והמידות, אלא בעיקר בתנועות הנפש הדקות הבאות לידי ביטוי בכוחות. עד כמה הנפש מתגלית ונרגשת ועד כמה היא יורדת ומצטמצמת לזולת. עניין זה הוא המהות הפנימית של עשר הספירות, מה שהן מהוות סדר של המשכה והשתלשלות של האלוקות להתהוות.

עניינם האמיתי של הספירות הוא – ביטוי תנועת הקירוב של האלוקות לעולמות, ואילו התכונות והציור של הספירות, הם תוצאה מההבדלים בדרגת הקירוב והיחס לעולמות. מדוע במוחין יש את תכונת ה'קרירות' והאדישות? מפני שהמוחין הם ביטוי דרגת האלוקות בה העולמות אינם תופסים מקום; ומדוע במידות יש את תכונת החמימות וההתלהבות? מפני שהמידות הן ביטוי דרגת האלוקות בה העולמות כן תופסים מקום. ועל-דרך זה בספירת המלכות¹⁵. הציור של הכוחות ותכונותיהם, נובעים ומשתלשלים מהתנועה הפנימית המתבטאת בהם.

עולם אחר לגמרי

ה. על-פי יסוד זה, נוכל להבין את ביאורי הקבלה והחסידות על ההבדלים באופני גילוי הספירות בזמנים שונים. הנפקא-מינה האם מתגלה בעולם ספירה זו או אחרת היא – מהי ההרגשה בעולם? עד כמה הוא בטל ועד כמה הוא תופס מקום.

הביטול של העולם כפי שהוא מצד ספירת המלכות, שונה לחלוטין מהביטול כפי שהוא מצד ספירות המידות והמוחין. נבין זאת טוב יותר, אם נשוב ונתבונן בהבדלים בין כוחות אלה כפי שהם באדם. במידת המלכות עיקר ההדגשה היא על הזולת, העם. אמנם זוהי מלכותו של המלך, אבל כל עניינה של המלכות הוא שיש עם שעליו

15. ראה לקמן סעיף ג.

הוא מולך. לכן כאשר העם יהיה גדול יותר, מלכותו של המלך תגדל יותר. מה-שאיין-כן במידות העליונות, ההדגשה היא בעיקר על האדם. ההתעוררות וההתרגשות הן באדם עצמו (כנ"ל סעיף ג).

יתירה מזו, גם בהשפעה לזולת הנובעת מהמידות, ההדגשה העיקרית היא על המשיפיע, לא על מקבל השפע. כאשר מתעוררת אצל האדם מידת החסד (לדוגמה) להשפיע ולהתחסד עם הזולת, ההדגשה בזה היא לא על גוף ההשפעה לזולת, אלא בעיקר על ביטוי טובו של האדם המתחסד.

וגם הבדל זה מתבטא בהבדלי התכונות בין המידות והמלכות. המלוכה תיתכן דווקא על אנשים, לא על בעלי-חיים; מה-שאיין-כן מידת החסד או הרחמים יתעוררו על הכול, גם על בעל-ח¹⁶ ואפילו על דומם¹⁷. הסיבה לכך היא, מפני שבמידת המלוכה ההדגשה היא על הזולת. כל תוכנה של המלכות הוא להתנשאות ולמלוך על עם. וכיוון שעיקר העניין הוא הזולת, לכן לא על כל זולת תחול המלכות – זולת כזה שאין לו ערך וחשיבות ביחס לאדם, כצומח וחי, אינו נחשב למציאות כלל והמלכות לא תחול עליו. דווקא על מין המדבר, שהם אנשים כמוהו ובערכו, חלה המלוכה; מה-שאיין-כן במידת החסד והרחמים, לא נוגע כל-כך עניינו של הזולת, עיקר ההדגשה היא שהאדם מתחסד ומרחם, ואילו הזולת הוא כאמצעי בלבד שעל-ידו מידותיו של האדם באות לידי ביטוי. לכן גם כאשר לזולת

אין ערך ביחס אליו, יכולות מידותיו להתגלות. אפשר להמחיש זאת על-ידי דוגמה מאור השמש. מצד אחד, בכדי שהאור יאיר, בהכרח שיהיה מקום אליו יתפשט האור; אבל מצד שני, לאור אין שום נפקא-מינה מהו המקום בו הוא מתפשט. עניינו הוא להאיר, ולכל מקום אליו הוא יגיע, גדול או קטן, נקי או מלוכלך, שם

16. ראה יונה ד, יא: "ואני לא אחוס על נינהו... אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם... ובהמה רבה".

17. שלכן אדם חס על מעשה ידיו.

"שמעתי אומרים

שאמר אדמו"ר נ"ע (אדמו"ר הזקן) על הצדיק רבי שלמה קרלינר נ"ע שהיו מרעישים העולם ממנו ומופתיו, ואמר עליו, שהוא רק טפח גבוה מהארץ. שעל-ידי שהוא רק טפח גבוה מהארץ יוכל לעשות מופתים".
כלומר, אצל רבי שלמה האירה ספירת היסוד הגבוהה רק טפח אחד מעל ה'ארץ', מספירת המלכות הנקראת בתורת הקבלה 'ארץ', שביחס אליה לעולמות אין שום גדרים וחשיבות, ואין שום פלא שביכולתו לעשות מופתים...

הוא יאיר. כך גם המידות – עניינן העיקרי הוא גילוי חסדו ורחמנותו של האדם, ואין זה משנה היכן ועל מה הן יתגלו.

ועל-דרך זה בנמשל. תוכנו של העולם כפי שהוא מצד ספירת המלכות שונה לגמרי מתוכנו כפי שהוא מצד ספירת החסד. ביחס לספירת המלכות לעולם יש חשיבות וערך. שהרי כל עניינה של ספירה זו הוא, שיש מושג של עולם שעליו הקב"ה מולך. בדוגמת פעולת ההשפעה הנובעת ממידת המלוכה באדם, שההדגשה היא על העם, להשפיע לו ולמלוך עליו. בהשפעה זו לעם יש חשיבות וערך; מה-שאיין-כן מצד המידות העליונות אין עניין בעולם בתור עולם. לעולם מצד עצמו אין שום ערך וחשיבות, אלא כל עניינו הוא רק שעל-ידו באות לידי ביטוי הספירות העליונות. התפשטותה של ספירת החסד שבאלוקות מביאה להתהוותו של העולם בכדי שיהיה על מי להתחסד, אבל בעולם מצד עצמו אין שום עניין. בדוגמת פעולת ההשפעה שמצד מידת החסד שבאדם, שההדגשה העיקרית היא לא על מקבל השפע, אלא על התפשטות החסד של המתחסד. שלכן התגלות המידות היא גם על דברים חסרי ערך וחשיבות¹⁸.

זו כוונת התיקוני-זוהר "יסוד סיומא דגופא . . מלכות פה": הספירות שעד היסוד הן חלק מ'גוף' האלוקות כביכול, ואין בהן ניתוק ויציאה לזולת, לעולמות. ככולן ההשפעה לעולם היא לשם ביטוי הספירות, ואילו העולם המתהווה הוא אמצעי בלבד שעל-ידו יתגלו הספירות (אלא שבזה עצמו יש דרגות רבות – כפי שזה מצד ספירות המידות או כפי שזה מצד ספירות המוחין או ספירת הכתר, אבל הצד השווה שבכולן, שהן אינן שורש לעולמות, אלא ביטוי וגילוי האלוקות); מה-שאיין-כן

18. יש להעיר, שקיים הפרש גדול בין המשל לנמשל: במשל, ההבדל בין ההשפעה שמצד המלכות להשפעה שמצד מידת החסד (שבמידת החסד ההדגשה היא על התפשטות חסדו וטובו של המשפיע, והמקבל הוא רק אמצעי בלבד שעל-ידו באים לידי ביטוי מידותיו של המשפיע; ובמידת המלכות ההדגשה היא על העם, ויש לו ערך וחשיבות), הוא רק ביחסו של המשפיע למקבל השפע, אולם במקבל עצמו אין שום נפקא-מינה; מה-שאיין-כן בנמשל, שהעולמות עצמם מתהווים מהספירות, ההבדל הוא גם בהרגשתו של העולם.

כלומר, במשל, שעצם מציאות המקבל אינה באה מהמשפיע, ההבדל הוא רק בהרגשתו של המשפיע (בהשפעה שמצד התעוררות החסד הזולת אינו תופס מקום אצל המשפיע, ובהשפעה שמצד מידת המלכות הזולת כן תופס מקום אצלו), אבל בהרגשת הזולת אין שום הבדל – בשני סוגי ההשפעה, למקבל בהרגשתו יש ערך וחשיבות בשווה; מה-שאיין-כן בנמשל, שעצם מציאותו של העולם (המקבל), מתהווה מהקב"ה (המשפיע), ההבדל הוא גם בהרגשתו של העולם – מצד המידות העליונות, שביחס אליהן לעולם אין שום חשיבות והוא אינו אלא אמצעי שעל-ידו הן באות לידי ביטוי, בעולם עצמו נרגש ביטול מוחלט זה של העדר תפיסת מקום; ואילו מצד ספירת המלכות, שעניינה הוא למלוך על עם, נרגש בעולם שיש לו חשיבות וערך.

ספירת המלכות אינה חלק מ'גוף' האלוקות, אלא עניינה הוא שורש הנבראים – למלוך ולהנהיג את העולמות.

ונמצא, שעבודת ה' והביטול אליו כפי שהם מצד גילוי הספירות העליונות, נעלים לאין-ערוך מכפי שזה מצד גילוי ספירת המלכות. באופן כללי אלו הן שתי דרגות הייחוד, 'חודא-עילאה' ו'חודא-תתאה'¹⁹: מצד בחינת המלכות, הייחוד והביטול הוא רק בנוגע למציאות הנבראים, שהם אינם מציאות לעצמם אלא הם קיימים רק בכוחו של הקב"ה המהווה אותם בכל רגע – 'חודא-תתאה'²⁰. אבל בדרגה זו נרגש, שלמרות שלעולם ולאדם אין מציאות עצמאית, מכל מקום עדיין יש לו ערך וחשיבות; מה-שאיין-כן מצד הספירות העליונות נרגש, לא רק שאין שום מציאות עצמאית לעולם ולאדם, אלא אף אין לו שום ערך וחשיבות – 'חודא-עילאה'²¹.

סוד ה' ליראי

ו. זהו הביאור במה שכתוב בתורת הקבלה²², שהמילה 'יסוד' מורכבת מהאותיות 'סוד' בתוספת יו"ד. דווקא ספירת היסוד היא בגדר 'סוד', מה-שאיין-כן ספירת המלכות אינה 'סוד'.

ההסבר בזה:

הרגשת עניינה של ספירת המלכות בנבראים אינה גילוי 'סוד', כיוון שכל הנבראים יכולים להגיע לכך. אדם שמרגיש שמציאותו האמיתית של העולם היא הכוח האלוקי שמהווה אותו, הוא לא גילה סוד. אמנם, ודאי שהדבר דורש יגיעה והתבוננות רבה, אבל זאת בגלל שישנם דברים המעלימים על כוח המלכות שבבריאה. הבריאה נבראה באופן שיש בה 'קליפות' המכסות על האמת, ובכדי להסירן יש צורך בעבודה, אולם הסרת ה'קליפה' אינה גילוי של איזשהו סוד. סוד אמיתי פירושו, שהדבר מצד עצמו נמצא בעולם, הוא נעלם בעצם, לא רק מפני ה'קליפה' המסתירה²³. אם-כן, מאחר והכוח האלוקי

19. ראה באריכות בספר שיעורים בתורת חב"ד עמ' קנא ואילך.
20. ראוי לציין, שגם ביטול מציאות העולמות ביחס למידת מלכותו של הקב"ה, נעלה לאין-ערוך מהביטול של העם למלך בשר-ודם. שהרי מלכותו של מלך בשר-ודם יכולה להיות לכל-היותר על הנהגתו של העם, לא עצם מציאותו; מה-שאיין-כן מלכותו של הקב"ה היא על עצם מציאותו של העולם (כנ"ל בהערה הקודמת), ואם לרגע אחד הוא יפסיק להוותו, תתבטל כל מציאותו.
21. לכן בשבתות ובימים-טובים, שבהם מאירה בעולם תוספת אור מהספירות שלמעלה מספירת המלכות (כמבואר בתורת הקבלה), יש נתינת כוח מיוחדת לעבודה בדרגת הייחוד של 'חודא-עילאה'.
22. ראה פרדס הרה"ק שער ערכי הכינייים ערך סוד. מאורי-אור ערך סוד. וראה אור-התורה חנוכה (דף שב, ב) לאדמו"ר הצמח-צדק (בשם המקדש-מלך): "כל הסודות מיסוד כמו שכתוב 'סוד ה' ליראיו'".
23. במילים פשוטות: זה שמישהו אמר דבר שקר שעל-ידי כך האמת נהייתה מכוסה, אין זה אומר שהאמת היא סוד...

של ספירת המלכות, המהווה ומקיים את העולם, הוא גלוי מצד עצמו, הסרת ה'לכלוך' וה'קליפות' המסתירות עליו אינה גילוי סוד.

דווקא ספירת היסוד (ושאר הספירות שלמעלה ממנה) מהווה עניין של 'סוד'. מידת היסוד אינה רק מכוסה ב'קליפה' המסתירה, אלא זו בחינה שאינה שייכת כלל לעולם, היא למעלה לגמרי ממציאיותו. מצד ספירת היסוד אין כלל מושג של התהוות עולם כעולם, כל תוכנה של ההתהוות הוא רק ביטוי להתפשטות הספירות.

בכדי שהאור יאיר, יש צורך במקום ששם הוא יתפשט, אבל למקום עצמו אין שום ערך.

ונמצא, שהנבראים מצד עצמם, ככל שיעבדו ויזככו עצמם, הדרגה הגבוהה ביותר שיוכלו להרגיש היא ספירת המלכות, הדרגה שהאלוקות יורדת כביכול להוות עולם, אולם לאלוקות כפי שהיא למעלה משייכות לעולם, לספירות העליונות, אפילו לספירת היסוד, אין לנבראים שום שייכות. ספירת אלה הן כביכול סוד נעלם.

על זה אומר המדרש²⁴, "איזהו סוד ה' ? זו מילה, שלא גילה אותה מאדם ועד עשרים דור, עד שעמד אברהם ונתנה לו" – לאברהם אבינו, ולזרעו אחריו, גילה הקב"ה את ה'סוד'. ליהודים יש ברית מיוחדת עם הקב"ה, ברית-מילה, שבזכותה יכולים הם להרגיש לא רק את מידת המלכות, אלא גם את ה"סוד הוי", את ספירת היסוד שלמעלה ממלכות.

אמנם גם בעשרים דורות שקדמו לאברהם היו צדיקים – מתושלח, נח ועוד, אבל מהם הקב"ה כיסה והסתיר את הסוד. רק אברהם ובניו אחריו זכו לגילוי ה'סוד'.

כריתת הברית עם אברהם נתנה את הכוח, שעל-ידי עבודה מיוחדת, כעבודתם של הצדיקים הגדולים, העניין של "סוד הוי" ליראיו" יוכל להתגלות. אצל צדיקים אמיתיים נרגש הביטול של העולם כפי שהוא ביחס

24. בראשית רבה פרשה מט, ב.

לספירות שלמעלה מהמלכות. מאירה בהם דרגת היחוד של 'יחודא-עילאה', שלעולם אין שום חשיבות וגדרים משל עצמו. משמעות הדבר בעבודת האדם היא, שהוא מרגיש ש"כולא קמיה כלא חשיב" עד שראשו ורגלו הם בהשוואה אחת ממש. אין כל חשיבות לראש על הרגל, אלא האדם מרגיש שכל מציאותו היא רק בכדי שעל-ידו יתקיים רצון ה'²⁵.

* * *

על-פי כל זה, ניתן גם להבין את מה שכונת²⁶ אדמו"ר הצמח-צדק וז"ל:

"שמעתי אומרים שאמר אדמו"ר נ"ע (אדמו"ר הזקן, סבו של הצמח-צדק) על הצדיק רבי שלמה קרלינר נ"ע שהיו מרעישים העולם ממנו וממופתיו, ואמר עליו, שהוא רק טפח גבוה מהארץ. שעל-ידי שהוא רק טפח גבוה מהארץ יוכל לעשות מופתים. והיינו כי הטפח הגבוה מהארץ זהו בחינת וצדיק יסוד עולם וצדיק מושל ביראת אלוקים, שמושל על בחינת מלכות, שם אלוקים, לכך יוכל לעשות נפלאות".

כלומר, הרגשת הביטול שהאירה אצל רבי שלמה הייתה לא רק שלעולם אין מציאות עצמאית, אלא גם שאין לו שום ערך וחשיבות – "כולא קמיה כלא חשיב", והראש והרגל שווים. הרגשה זו נובעת מגילוי הספירה הראשונה שלמעלה מהמלכות – ספירת היסוד. כאשר אצל יהודי מאירה ספירת היסוד הגבוהה רק טפח אחד מעל ה'ארץ', מספירת המלכות הנקראת בתורת הקבלה 'ארץ', אין לעולמות שום גדרים וחשיבות, ואין שום פלא שביכולתו לעשות מופתים...

25. וראה בספר שיעורים בתורת חב"ד עמ' קסג, שזוהו החידוש בביטול המתבטא בהשתחויה בפיטוש ידיים ורגלים על הביטול המתבטא בכריעה והרכנת הראש, עיי"ש.
26. אור-התורה חנוכה דף שלד, ב.

פסוקי דזמרה

עשה משפט לעשוקים, נורתן לחם לרעבים, ה' מתיר
אסורים: ה' פוקח עורים, ה' זוקף כפופים, ה' אוהב צדיקים:

ויראה מבלתי יתפעלו בהתפעלות השכל, והרי זה כאסור
בב' ידיו שאינו מתנענע כו'.

אח"כ אמר ה' פקח עורים, פירוש עור הוא שיש
לו כח הראיה הרוחנית ואין לו כלי העין להביא בו אור
הראיה הרוחנית לידי בחינת ראייה גשמית. כך יש ניצוצות
שמשיגים בנפשם בבחינת ראייה שבחכמה שבנפשם
כמאמר איזהו חכם הרואה את הנולד יש מאין וכו' כידוע,
אבל אין להם בחי' כח הראיה שיהיה בהם ראייה זאת
בהתגלות בהשגה ממש אלא מרחוק ה' נראה לו בראיה
רוחנית בלבד וכו'. ועל זה נאמר ה' פוקח עורים שמפקח
עיניהם לראות בהשגה גמורה.

וכל זה במי שיש לו השגה על כל פנים באלוקות, אבל
אחר כך אמר על המדרגה היותר תחתונה ה' זקף כפופים,
כי הכפופים ראשם כפוף לארץ כבהמה שראשה כפוף
לארץ על היות שורש רוח הבהמה שיורדת לארץ כו',
וכך יש ניצוצות שנסקעו בעיני חומריות העולם הזה
עד שמוח השגתם מגושם מאוד ולא ישיגו רק גשמיות,
אבל בהשגה האלוקית לא ישיגו מאומה והרי זה כמו רוח
הבהמה שאינה משגת רק בעיני עצמה כאכילת עשב
וכיוצא. וה' זוקף כפופים גם כן.

וכדוגמת כל אלה [בנשמות ישראל] יש בניצוצות
רבות שנפלו מלמעלה...

אדמו"ר הזקן, סידור עם דא"ח במקומו.
וראה שם ביאור המזמור כולו

עשה משפט לעשוקים, פירוש עשוקים.. הן הניצוצות
שנעשקו ונפלו למטה בחיצונים על ידי חטא אדם הראשון
בעץ הדעת טוב ורע [ו] על ידי מעשה הרע דבני אדם
בעבירות בפועל ממש.. עושה משפט לעשוקים, פירוש
משפט היינו בחינת התיקון כידוע דמשפט איהו רחמי
כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ כו', וזהו עושה משפט...
שמתקן אותם ומעלה את כל הניצוצות דקדושה שנעשקו
ונפלו ביד החיצונים...

בעשוקים הנ"ל יש הרבה מדרגות... וביאור כל אלה
המדרגות יובן ממה שאנו רואים בנשמות ישראל דקדושה
המלוכשים בגופים גשמיים [ומביא בפסוק ארבע דרגות
של עשוקים, ומהקל אל הכבד]:

נותן לחם לרעבים, רעבים וצמאים ליוצרם היינו
שמתפעלים גם בלבבם [היא מדרגה היותר גבוהה
והוא המתבוננים בגדולת הבורא ומתפעלים בשכלם וגם
בלבבם], אך מכל מקום אינו מתענג לקבל אור וחיות
בנפשו מהתבוננות זאת אלא הוא רעב וצמא בלבד דהיינו
שיש לו תשוקה להתקרב לה' ואין אור אלקי שוכן בנפשו
להיות לו לאור וחיות ממש שאם כן לא היה רעב כו'. וזהו
פירוש נותן לחם לרעבים וכמו שכתוב להחיותם ברעב
ורעב זה הוא בחינת כליון התשוקה לאלוקים כו'.

ואח"כ אמר ה' מתיר אסורים, לניצוצי קדושה שנפלו
עוד למטה ונקראים אסורים, הם המתפעלים מהתבוננות
בשכלם על כל פנים, רק מצד התקשרות נפשם הטבעית
בעולם הזה אסורים ומקושרים המה מידותיהם אהבה

הללויה, הללו א-ל בקדשו, הללוהו ברקיע עוזו: הללוהו בגבורותיו, הללוהו כרב גדלו: הללוהו ברקע שופר, הללוהו בנבל וכינור:

וכרוב גדלו, פירוש, שאחר המסכים והצמצומים נהוו ונאצלו ונבראו ריבוי רבבות עולמות לאין קץ ותכלית, כמו"ש ועלמות אין מספר, ובכל עולם אין מספר לגדודיו, ובגדוד אחד אלף אלפים כו'.
וכל זה הללוהו להמשיך בתקע שופר, שהוא בחינת תשובה עילאה, בחינת פנימיות נקודת הלב, קול פשוט, תקיעה כו', בלא התחלקות אותיות להיות בחינת דיבור.

*אדמו"ר הזקן, ליקוטי תורה, מאמר ד"ה אתם ניצבים.
וראה בסידור עם דא"ח לאדמו"ר הזקן ביאור המזמור כולו.*

פירוש בקדשו, בקדש העליון, שהוא מרום וקדוש, מובדל בבחינת לבדו מכל בחינת וגדר השפעה, שהוא בחינת אש אוכלה.
ומא-ל עליון הנ"ל, נשפע האור והחיות על ידי רקיע עוזו, שהם המסכים רבים שמעלימים ומסתירים גילוי אלוקותו ית' בהעלם אחר העלם.
ובגבורותיו, הן הם הצמצומים, אשר אחר ההעלם והתלבשות אור אין סוף ב"ה בכמה מיני לבושין ומדרגות שונות, אזי נשפע האור והחיות קו לקו זעיר שם זעיר שם כדי שיוכלו כל העולמות עליונים ותחתונים לקבל חיותם כו'.

גם המוח צריך להתפלל

ענין ההתלהבות בתפלה באופן של "כל עצמותי תאמרנה" הוא לא רק בנוגע לאברי הגוף, שיתנענע בגופו, יספק בידי וירקע ברגליו, אלא כל חלקי האדם צריכים להתפלל, גם המוח שבראש, וכל חלקי המוח.

ואם מכוין רק פירוש המילות על דרך הפשט, ואינו מתעמק להבין גם על דרך הדרוש וכו', נמצא, שיש חלק מסויים במוחו – מציאות דבר הנמצא במוח שבראש, כדמוכח מזה שמשתמש בו בשעה שלומד ענין בנגלה דתורה – שאינו משתמש בו בעת התפילה, ואם כן, חסר אצלו בענין "כל עצמותי תאמרנה", כיון שחלק מסויים במוח אינו מתפלל, אלא הוא ישן... ולמה יישן ולא יתפלל?! – הרי גם הוא צריך להתפלל!

מדברי הרבי זי"ע בפגישתו עם האדמו"ר מתולדות אהרון זצוק"ל.
תורת מנחם חלק ל' בסופו.

אתה הוא ה' לבדך, אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, ואתה מחירה את כלם, וצבא השמים לך משתחוים: ארנה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים, ושמת שמו אברהם: ומצאת את לבנו נזמן לפניך, וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמרי והפריזי והיבوسی והגרזשי לתת לזרעו, ותקם את דברך כי צדיק אתה:

מאור כשדים, שהוא ענין היציאה מכל ההגבלות ומכל ההעלמות וההסתרים דלעומת-זה ודסדר השתלשלות, ושמת שמו אברהם, בתוספת ה', אב המון גויים נתתיך, כדי להתחיל את ענין הברורים דכל הגויים שבכללות הם שבעה אומות, שזהו אומרו: וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו' לתת לזרעו, שניתנו כל השבעה אומות כדי לפעול בהם כללות ענין הברורים.

וממשיך בכתוב: ותקם את דבריך כי צדיק אתה, שענין זה נוגע לאופן הברור. דהנה, ענין הברור יכול להיות באופן שיתבטל לגמרי, עדי אובד. ועל זה אומר שכיון שצדיק אתה, וענינו של צדיק הוא כמו שכתוב: אמרו צדיק כי טוב, הנה טבע הטוב להיטיב, להציל ולהעלות את כל ניצוצות הקדושה, שזהו ענין ותקם את דבריך, להקים ולהעלות את כל ניצוצות הקדושה, שנמצאים בלעומת-זה. וזהו וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו', כדי שיהי' ותקם את דבריך, להקים ולהעלות את ניצוצות הקדושה שבכל השבעה עממין.

ומצד הכריתת ברית הנ"ל יש בכוחם של ישראל לברר הברורים דלעומת-זה, על ידי העבודה פנימית דנפש רוח נשמה שבנפש האלוקית, באמצעות שכל האנושי והבהמי שבנפש הבהמית הטבעית.

הרבי זי"ע, מאמר ד"ה ראשית גויים עמלק תשט"ו,
תורת מנחם חלק יג.

בפסוקים אלה נתבאר כללות סדר הבריאה וסדר השתלשלות עד לפעולה שעל ידי עבודת האדם. ומתחיל בכתוב: אתה הוא הוי' לבדך, אתה, קאי על עצמות ומהות. כמבואר בכמה מקומות, שדווקא על העצמות אפשר לומר אתה בלשון נוכח, כיון שנמצא בכל מקום, דלית אתר פנוי מיני'. הוא, קאי על האור כמו שהוא בהעלם, היינו כמו שהוא לעצמו. הוי', קאי על סדר ההשתלשלות כמו שהוא לפני הצמצום. וכל עניינים אלו (אתה הוא הוי') הם לבדך, לפי שאין שם שום מציאות של עולמות, שהרי זה קודם הצמצום.

ולאחרי זה ממשיך: אתה עשית את השמים שמי השמים, דקאי על המקיפים העליונים, בחי' טהירו עילאה וטהירו תתאה, שהם למעלה מעולם האצילות, שזהו ענין המקיפים כפי שהם לאחר הצמצום. וממשיך הארץ גו' הימים גו', שזהו ענין סדר השתלשלות שנחלק לים ויבשה (ארץ), שהם בעלמא דאתכסייא ובעלמא דאתגלייא, שבזה נכלל כל ההשתלשלות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין.

וממשיך בכתוב: אתה הוא הוי' האלוקים אשר בחרת באברם, שזוהי ההתבוננות בזה שכל סדר ההשתלשלות (שנתבאר לפני זה), תכלית ענינו הוא הבחירה באברהם, אחד היה אברהם. דבחירה זו הייתה באברם, קודם שנתווסף לו אות ה', שכבר אז הכיר את בוראו ועמד בכל הניסיונות, שעל ידי עבודתו זו נעשית היציאה, הוצאתו

לזכות הילד מנחם מענדל בן הרב יששכר אהרן ותמר שיחיו איזק

"נשאת ונתת ב[ענייני] אמונה"?!...!

הרב יחזקאל סופר

לדעת או להאמין?

יודוע שנחלקו הוגי הדעות בישראל "איזוהי דרך אמונה שיבור לו האדם?" האם מוטלת עלינו חובת החקירה והעיון ביסוד היסודות או שמא די ב'אמונה פשוטה' כגמול עלי אמו? ומסתבר לומר שזו מחלוקת קדומה¹, הדורשת הסברה - במאי קמיפלגי? וזה לשון הרמב"ם ביד החזקה - הלכות יסודי התורה פרק א הלכה א, ו:

יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא... וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה עובר בלא תעשה שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וכופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו:

ולא רק מצוות הידיעה [שכמות] יש כאן, אלא לדעת הרמב"ם הידיעה מהוה גם תנאי הכרחי לקיום מצוות האהבה [שבלב]:

וז"ל בהלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה א-ב:

האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ונאמר את ה' אלהיך תירא: והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם

רוצה לומר כשזה אלי שהוא אלי מצד השגתי וידיעתי, אז ואנוהו מלשון אני והו, רוצה לומר אני והו דבוקים ביחד כביכול, כי הידיעה נתפסת בלב. אמנם כשאין לי הידיעה מצד ההשגה רק מצד הקבלה שהוא אלהי אבי, אז וארומננהו, כי הוא רם ונשגב ממני, ואני מרוחק מאתו במצפון הלב. על כן חל החיוב להיות בקי במופתים של חובת הלבבות, והיו מובנים בלב היטב היטב, וכל שער היחוד יהיה בלב וזכרון מיוחד לידע ולהבין כי ה' אחד ושמו אחד".

5. עיין אנציקלופדיה תלמודית כרך ב' ערך אמונת השם, הדעות בנידון.

מפורסם שכל הקטרוג בעליונים¹ שגרם למאסרו של אדמו"ר הזקן, היה על שהלביש את סודות פנימיות התורה בלבושי ההיגיון האנושי, אך גאולתו הניסית ב"ט כסלו, מהווה גושפנקא שמימית לשיטתו, עד שהיה כדאי לו להסתכן על מנת להגיע להישג זה, כפי שהתבטא רלוי"צ מבארדיצ'וב בראותו את ספר התניא: "כיצד הצליח להכניס קב"ה כה גדול בספר כה קטן?...". וצריך להבין, מדוע כה התעקש בעל התניא על 'שיבוצה' של האמונה ב'משבצות ההיגיון'? האמנם העריך את ההשכלה יותר מהאמונה?

יודוע שהשאלה הראשונה² ששואלין לאדם בבי"ד של מעלה היא: "נשאת ונתת באמונה?" ורק אח"כ שואלים "קבעת עיתים לתורה?" ופירשו זקני חב"ד בהתוועדות, ששאלה זו כוללת [לא רק האם המסחר שלך התנהל בנאמנות, שהרי מה מקום לשאלה זו לבן תורה, 'כוללניק' שמעולם לא שלח ידו במסחר... אלא גם]: "האם ניהלת 'משא ומתן' בנושאי אמונה³ [באופן של "זה א-לי ואנוהו"]... או שמא קבלת את עיקרי האמונה, ללא כל דיון בהם [באופן של "אלקי אבי וארומננהו"]?...?"

1. וגם בעלמא דין סבל מקטרוג של כמה מחבריו, תלמידי המגיד, שהתנגדו לדילול השכלתני של סודות פנימיות התורה והעדיפו 'אמונה פשוטה'.

2. מימרא דרבא שבת לא, א.

3. ואל תתמה על פירוש זה שנראה רחוק מפשט הגמרא, שהרי מעין זה מצינו מהגר"א בספר קול אליהו על אגדות הש"ס "והשתא יש לומר שגם כאן כווננו לזה, שעל דברים אלו שואלים דהיינו אם למד ששה סדרי משנה, נשאת ונתת באמונה היינו אם עסק בסדר זרעים דנקרא אמונה".

4. ראה ספר השל"ה הקדוש, בעשרה מאמרות, המאמר הראשון: "שורש הדברים הוא שורש השורשים, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים (דברים ד, לג), רוצה לומר ידיעה בלב בהשגה מופתית נוסף על הקבלה מצד אבותיו, כאשר האריך בעל חובת הלבבות בשער היחוד. וזהו מרומו במה שאמר (דה"א כח, ט), דע את אלהי אביך, רוצה לומר נוסף על מה שהוקבע אמונת האלהות בלבבך מצד אביך דהיינו הקבלה איש מפי איש, דע אתה בעצמך מצד ההשגה. וזהו רמז הפסוק (שמות טו, ב), זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארומננהו,

אמת וברור אי אפשר להיות דבר בלתי זה, אז יקיים מצות עשה זו מצוה מן המובחר:

ובמצוה ת"ח - מצות אהבת השם:

שנצטוינו לאהוב את המקום ברוך הוא, שנאמר [דברים ו', ה'] ואהבת את ה' אלהיך. וענין המצוה שנחשוב ונתבונן בפקודיו ופעולותיו עד שנשיגהו כפי יכולתנו, ונתענג בהשגתו בתכלית העונג, וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון ספרי⁸: "לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד אוהב אדם המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. כלומר, שעם התבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח. ואמרו זכרונם לברכה [שם] שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם⁹ באהבתו לעבדו, כמו שמצינו באברהם:

סיבת התמקדות משנת חב"ד בחינונית, ההתבוננות השכלתנית בעיקרי האמונה, איננה נובעת מיוהרה אינטלקטואלית או מהערצת הפילוסופיה, שהרי אדרבה, החסידות כה שבחה את מעלת התמימות הפשוטה שבאמונה, אלא מתוך הכרת החובה הבסיסית לשכנוע הבהמית ולסחיפתה להזדהות מלאה עם אהבת השם, נוצר ה'אילוף' להשתמש ב'דעת'

הרי שלדעת החינוך החיוב הוא להאמין ואילו 'לדעת את השם' אינה אלא 'מצווה מן המובחר' לבעלי מדרגה. יתר על כן ההתבוננות הדרושה כתנאי לאהבה היא בעיקר 'בפקודיו', ביופי המצוות וטעמיהן [אלא שהזכיר דרך אגב, גם 'בפעולותיו'] ובסיכומו מזכיר רק: "עם התבוננות בתורה" וכו'.

הפלא הוא שגם הרמב"ם חסיד הידיעה, וגם ספר החינוך חסיד האמונה, שניהם תמכו יתדותיהם על אותו

במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... כמו שאמרו חכמים⁶ בענין אהבה: "שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם":

ובהלכות תשובה פרק י הלכה ו:

דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבועולס חוץ ממנה כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט - מעט ואם הרבה - הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים⁷ לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה:

וכן משמע גם דעת אדמו"ר הזקן בתניא פ"ג:

כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא.

הרי שלדעתם לא די בזה שהאדם לומד משנה, גמרא והלכה, שהם אמנם מקור לידיעת 'פקודותיו' של הבורא, אבל כדי לאהבו צריך להכיר את הבורא בכבודו ובעצמו, בחינת 'דע את אלוקי אביך [אזי] ועבדה בלבב שלם'. *

לעומתם, ספר החינוך נוטה יותר לגישת 'האמונה הפשוטה', שאינה מחייבת את המחקר האלוקי בגדולת הבורא ונפלאותיו וגם אינה רואה בידיעה המחקרית תנאי למצוות אהבה.

וזה לשונו במצוה כ"ה - מצות האמנה במציאות השם יתברך:

להאמין שיש לעולם אלוה אחד שהמציא כל הנמצא... שורש מצוה זו אין צריך ביאור, ידוע הדבר ונגלה לכל כי האמונה הזאת יסוד הדת, ואשר לא יאמין בזה כופר בעיקר, ואין לו חלק וזכות עם ישראל:

וענין האמונה הוא, שיקבע בנפשו שהאמת כן, ושאי אפשר חילוף זה בשום פנים... ואם יזכה לעלות במעלות החכמה, ולבבו יבין ובעיניו יראה במופת נחתך שהאמונה הזאת שהאמין

6. כוונתו לדרשת הספרי, ראה להלן.

7. רמז לג' בחינות חב"ד.

8. ואתחנן פ"סקא ח.

9. מקור ב'נגלה' לחיוב ה'מבצעים' והפצת היהדות לא רק מטעם אהבת ישראל אלא גם כחלק ממצוות אהבת השם!

לשון ספרי: "שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם", זה מפרש "מתוך כך": "מתוך הדברים האלה [תורה, תפילין ומוזוזה הנזכרים בפרשה]" וזה מפרש: "מתוך התבוננות בנפלאות מעשה בראשית".

ולכאורה תמוהה פרשנותו של הרמב"ם: מהיכי תיתי מלשון הספרי שהפירוש "מתוך כך" מוסב על "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך"? וכי לזאת התכוון הפסוק: "והיו הדברים האלה"!

בהשקפה ראשונה נראה, שהחינוך נקט את הפרשנות התלמודית¹⁰ למושג: "ודברת בם - בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים" ופירש"י שם: "בם - בדברי תורה: ולא בדברים אחרים - שיחת הילדים וקלות ראש". וכן ביאר הרמב"ם¹¹ את הראשון בה' חלקי הדיבור: "הוא המצוה בו והוא קריאת התורה ולמודה וקריאת תלמודה, וזו היא מצות עשה מחוייבת שנאמר ודברת בם. והיא שקולה כנגד כל המצוות..." ולשיטתו גם האמור בפסוק הקודם: "והיו הדברים האלה... על לבבך" משמעם הלכות המצוות האמורות בפרשת שמע [ומתוך לימוד הגמרא וההלכה: "התבוננות בתורה" או "בפיקודיו" יבוא ממיילא לאהבת גותן התורה].

ברם, כד דייקת שפיר, נראה שהרמב"ם במשנה תורה כיוון לעומק פשוטו של מקרא, אליו התכוון הספרי, שהרי אם כפרשנות המקובלת אצל בני תורה, ש"ודברת בם" הכוונה ל'פלפולא דאורייתא', ואילו "ושננתם לבניך" משמעו לחזור עם ילדיך על פרשת השבוע שלמדו ב'חדר', מדוע לא נמשיך ונפרש ש"וקשרתם לאות על ירך" הכוונה לצרור את חידושי התורה שחידשתי ב'כולל' ולכורכם על זרועי... ואת ה'מראי מקומות' שלהם יש לקבוע "על מזוזות ביתך"... ואז ישתמע שגם "בשכבך ובקומך" יש לומר בשחרית וערבית איזושהי 'חבורה'...

אלא וודאי שבדרך פשוטו של מקרא, המשמעות הפשוטה של: "והיו הדברים האלה" כוונתה לעיקרי האמונה הבסיסיים¹² האמורים בפרשה זו, פרשת 'שמע' [ייחוד השם ואהבת השם], הם הם יהיו "על לבבך", אי לכך נפסקת ההלכה ש"ודברת בם" אין הכוונה [בדרך הפשוט וההלכה] לסתם דברי תורה, אלא בקריאת פרשת 'שמע', שתוכנה הוא:

"שמע"¹³ - ר"ת: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"¹⁴ - [כשיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים] ויכיר שהקב"ה הוא גם 'סובב כל עלמין' באורו האין סופי

המתואר בשם 'הויה', וגם 'ממלא כל עלמין' המתלבש באותיות של עשרה מאמרות בכל נברא ספציפית לפי עניינו, על ידי אורו המצומצם המתואר בשם 'אלקים', ויידע ש"הויה אלוקינו" חד הם! וימשיך להתבונן "הויה אחד" כלומר, שז' הרקיעים והארץ עם ד' רוחות העולם מתאחדים עם 'אלופו של עולם' ואינם מציאות נפרדת מלבדו... ועל היסודות הללו אמרה תורה: "ושננתם לבניך" - ופירש"י: "לשון חדוד הוא שיהיו מחודדים בפוך שאם ישאלך אדם דבר [בענייני אמונה] לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור לו מיד" [דע'¹⁵ מה שתשיב לאפיקורוס]...

אשר כל ההשגות הללו, לא תמצאם כי אם בספרי המחשבה והקבלה, ובפרט נתבאר בהסבריה ה'משוננים' של משנת חב"ד בסוגיות עיוניות אלו, שהמחקר האלוקי בתחום זה מוכיח, שכל הוויית הנברא אינה אלא ה'אנרגיה האלוקית' של 'דבר הויה' המהווה בכל רגע מחדש, כשם שקרני האור של המקרנה מהווים את כל מציאות התמונה שעל המסך, אין לתמונה שום מציאות כלל מלבד קרני האור!... ומובן שהלימוד בסוגיות ד"שנים אוחזין בטלית" או "שור שנגח את הפרה", אין תוכנן מסייע להגיע להכרה זו, ויש להתבונן בענייני הבריאה, מהם נכיר שיש מנהיג לבירה זו'. וזוהי הכוונה של הספרי: שמתוך כך - מתוך התבוננות בתכניה הפילוסופיים-אמוניים של פרשת 'שמע' - אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם!

*

אלא שעדיין אינו מובן מהו העיקרון בבסיס מחשבת הרמב"ם, שהגיעו לפרש הפסוק באופן שמסקנתו חריגה מהמקובל על אותם המעדיפים 'אמונה פשוטה' על 'המחקר האלוקי' בגדולת אין סוף? והלא גם ספר החינוך ידע את פשוטו של מקרא' ובכל זאת אימץ את הפרשנות התלמודית ומסקנתה, אשר די בלימוד התורני וההלכתי לעורר אהבת השם.

ועוד ייפלא על הרמב"ם ובעל התניא גם יחד, השוללים¹⁶ בתכלית כל אפשרות של אהבת השם בלא הקדמת הדעת בגדולת ה'. האמנם אהבת השם היא נחלת האינטלקטואלים בלבד? האמנם כל היהודים התמימים והנשים הפשוטות המתפללים בדביקות ככותל המערבי, ללא שום ידע מחקרי על מציאות הבורא, אהבתם ויראתם הם 'דמיונות שווא'...?

שני רעיונות מהפכניים

חידוש מהפכני זה שהיהדות דורשת כחובה 'לדעת את השם' ושבלעדי הידיעה לא תיתכן האהבה, מקביל לחידוש מהפכני אחר של ספר התניא, העוסק בהגדרת הקטגוריות

15. וכפירוש החסידי: 'דע!' - זה מה שתשיב לאפיקורוס... שיעמיק בדעת ולא תהייה לו שאלות אפיקורסיות...
16. שהרי הלשון: "אינו אוהב... אלא" מוכיח שהוה לעיכובא.

10. ימא דף יט, ב.

11. בפירושו למשנה אבות א, יז.

12. ולהעיר מפירוש הספורנו על "ושננתם לבניך", ופירוש הכתב והקבלה על הפסוק "ודברת בם", שמחזקים את האמור בפנים.

13. במשמעות של הבנה והשגה - ע"ד "נעשה ונשמע" [ונבין].

14. וכפירוש החסידי אשר "מי" שהיא הבינה המתבוננת [גימטריא 50 שערי בינה] "ברא אלה" - מולידה את ששת המידות הכלולות מוש [גימטריא: 36 כמנין אלה].

עבירה אחת בידו, עדיין לא הגיע ל'בינוני' – לא פלא שתנועת החסידות עוררה התנגדות...
וצריך להבין, מה הניעו לאדמו"ר הזקן לנקוט גישה כה חריגה, שתגרום להתמעטות הצדיקים?...

דעת' או 'מרדעת'?

והנראה לומר, ששני הרעיונות המהפכניים הללו, הא בהא תליא, כי חסידי הדעת וחסידי האמונה קמפלגי בשאלה העקרונית: עד היכן מגיעה הדרישה האלוקית מיהודי בעבודתו?

הגישה שקודם החסידות גרסה שעיקר העבודה הנדרשת היא הקיום המעשי של תרי"ג המצוות, אלא שכדי שלא יהא הקיום באופן של 'מצוות אנשים מלומדה' ובקרירות, יש להפעיל את תכונת האמונה שיש לכל יהודי בנשמתו האלוקית [כשיטת החינוך] וזאת באמצעות 'התבוננות בתורה' ו'בפיקודיו' בלימוד התלמוד וההלכה, כסגולה לליבוי האמונה. כמאמר "אם פגע בך מנוול זה – משכחו לבית המדרש".

ואף שהתורה בוודאי פועלת עידון בעוסקיה, גם בנפשם הבהמית, אבל זוהי רק השלכה באופן 'סגולי' מקדושת הנפש האלוקית, המתפעלת מאור האלוקות שבתורה, דבר המשפיע באופן 'מקיף' על הרדמת התאוות היצריות, רק בשעת עיסוקו בה¹⁸.

ברם דא עקא, כאשר הוא יוצא מבית המדרש לדרך ארץ, שוב עלול 'לפגוע בו מנוול זה'¹⁹... כי קדושת התורה, היא ממדריגה שקדמה לעולם, ועל כן השפעתה נרגשת רק ב'נפש האלוקית' [שגם היא קדמה לעולם] ומגלה בה את האהבה טבעית המסותרת, בתור 'בנים אתם לה' אלוקים, אבל 'הנפש הבהמית' שאיננה בחי' 'בן', אין לה משיכה אינסטינקטיבית לאלוקות ונשאת בחומריותה וגסותה כמקודם.

אלא שלשית החינוך, זיכוכה של נפש הבהמית [אף שהיא מעלה נפלאה] איננה בגדר חובה, כי "מה ה' אלקיך דורש מעמך כי אם ליראה..." תפקידנו 'לרכב על החמור' ולכופו באמצעות ה'מרדעת' – ללכת כרצון המלך. אבל 'אלאפו דעת'²⁰ זהו למעלה מיכולתנו ומעבר ל'חובתנו'.

18. כמפורש בסוטה כא, א: "מתקיף לה רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עלייהו?! אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא [מיסורין] אצולי לא מצלא [מעבירות]".

19. ואף שסיום מאמרז"ל זה הוא: "אם אבן הוא נימוח וכו'..." אין הכוונה שנתבטל יצרו – כפי שרואים במוחש גם יושבי בית המדרש, אלא שניסיון הפיתוי המיידית מתפוגג בזכות לימוד התורה, וגם לו היה מתבטל לגמרי, לא היה בזה משום 'זיכוכ' היצר' [וראה לקמן הערה 23].

20. וכחזיון הידוע שהראה הבעש"ט לתלמידיו דמות "שור מלוכב בשטרימל וקפוטה" והסביר להם שראו השתקפות של תלמיד

'צדיק', 'בינוני' ו'רשע'. בניגוד להשקפה הטרומ חסידית שגרסה ש'צדיק' הוא 'רוב זכויות'¹⁷ [ככל בחור ישיבה ממוצע...] 'רשע' הוא 'רוב עוונות' כפורקי העול, ואילו 'בינוני' הוא 'מחצה על מחצה' [יהודי מסורתי שמקדש על היין בטרם נוסעו לים...].

מחדש רבנו ב'תניא' שקריטריון תלמודי זה מתייחס רק לדין ומשפט של ראש השנה, אם ייתכב לחיים או למיתה, שזה נקבע לפי רוב המעשה. אבל בהגדרת מהות אישיותו

מי שמסוגל לעבור בפועל איזו שהיא עבירה ולו מדרבנן, נקרא 'רשע', כי האיזון בין שתי הנפשות הוא שלילי. מי שהצליח לסגור הרמטית כל ניסיון חדירה של עבירה, אלא שעדיין יש לו פוטנציאל של תאוה לעבירות, למרות שמצליח לבלמה, זהו הקרוי 'בינוני', על שם שחצייה החיצוני של הנפש, התחום ההתנהגותי, במעשה, דיבור ומחשבה מתאים לרצון השם, אך חצייה הפנימי של הנפש, התחום התודעתי והרגשי עדיין נוטה לחומריות וגסות עולם הזה

של האדם, משתנה אמת המידה, כך שמי שמסוגל לעבור בפועל איוו שהיא עבירה ולו מדרבנן, נקרא 'רשע' [כי האיזון בין שתי הנפשות הוא שלילי]. מי שהצליח לסגור הרמטית כל ניסיון חדירה של עבירה, אלא שעדיין יש לו פוטנציאל של תאוה לעבירות, למרות שמצליח לבלמה, זהו הקרוי 'בינוני' [ע"ש שחצייה החיצוני של הנפש, התחום ההתנהגותי, במעשה, דיבור ומחשבה מתאים לרצון השם, אך חצייה הפנימי של הנפש, התחום התודעתי והרגשי עדיין נוטה לחומריות וגסות עולם הזה]. ומיהו הראוי לתואר 'צדיק'? רק מי שהצליח לזכך גם את 'החצי הפנימי', עד שמוחו חדור הכרה בייחודו של הקב"ה ולבו רצוף אהבה, בלי נתינת מקום לשום רגשות תאוה או הרהורים שליליים, עד שאין בו יצה"ר כלל.

רעיון מהפכני זה המגמד את אמות המידה הקודמות שהעניקו תואר 'צדיק' לכל בר אוריין, אף שהיו לו רק 'רוב זכויות' ובאה החסידות והעמידתם על אחת, שאפילו

17. ראה רמב"ם פ"ג מהל' תשובה הלכה א'.

לשיטה זו, מי שהשלים כל המוטל עליו בקיום המעשי, 'צדיק' ייקרא לו, ואם השלים רק 'מחצה' מהמצוות המוטלות עליו, הריהו 'בינוני' במעשיו.

אבל לשיטת בעל התניא [בעקבות הרמב"ם], הדרישה האלוקית כוללת גם את 'חובת הלבבות' ולא רק 'חובת האיברים', ומי שלא הגיע ל'בכל לבבך' – בשני יצריך [האלוקית והבהמית גם יחד] הרי אף שאין לו אף עבירה אחת, יש בידו רק שלימות של 'חובות האיברים' [שניתנת להשגה גם בהפעלת כח האמונה של הנפש האלוקית בלבד], אבל חסר לו ב'חובות הלבבות', שהרי עדיין לבו חומד תאוות העולם ומוחו עדיין לא חזרו בהכרה ברורה בגדולת הבורא, על כן הוא מוגדר רק כ'בינוני', שעשה רק 'חצי עבודה'...

כי הנפש הבהמית, בתור 'יש גשמי-טבעי', מתפעלת רק מהתבוננות בנפלאות הטבע, ובמיוחד מההכרה שאף הטבע בכל הדרו, בטל במציאות לאור האלוקי, חדוש זה 'מוציאה מן הכלים' בהתלהבות גדולה. תכנים אלו של מחשבת ישראל ותורת החסידות, פועלים עליה באופן 'פנימי', משנים את תפיסת עולמה מהגשמה להפשטה, מאלפים את רגשותיה לחפוף בקרבת אלוקים לי טוב', לא באופן 'סגולי' אלא באופן 'חינוכי' ועל כן יציב.²¹

לא להשמיט את "יסוד היסודות!"

ומעתה אחר שהבינונו את נקודת החידוש של התניא, שעבודת המוח והלב איננה 'לוקוסוס לצדיקים' אלא חובה בסיסית שלמענה ירדה הנשמה למטה, כדי לזכך את הנפש הבהמית ול'כובשה' [לא במובן של 'מכבש' הדורס... אלא במובן של 'פלפלים כבושים'²²...] - תובן גם ההדרגה על חיוב ה'דעת'.

חכם שאכל בשר-בקר בליל שבת לכבוד שבת קודש, אלא שבלבו נתאוה לבשר, ונצטייר בדמות שור, רק שהשטריימל לא נתאוה ולכן לא נשתנתה צורתו... כך המצוות המעשיות הם 'לבושי הנפש' ולפעמים, זה שלובשם נשאר בבהמיותו...

21. ראה כתובות עז, ב' לגבי ריב"ל שהיה "מכרך בהו [בבעלי ראתן - ופירש": שיש לו שרץ במוחו - רמז לנפש הבהמית ודיעותיו...] ועסיק באורייתא אמר: "איילת אהבים יעלת חן" אם חן [רמז לפנימיות התורה] מעלה על לונדיה - אגוני לא מגנא?! ולהעיר מריטב"א שם: "פי' מכרך בהו אפילו היכא דלא עסיק בה וכדאמרינן בסוטה גבי כי נר מצוה ותורה אור דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצאל לעוסקין בה לשמה" עכ"ל. ועיי' רמב"ם פ"י מהל' תשובה הקשר בין 'לשמה' ל'עובד מאהבה' שהיא מותנית 'בדעת שיידעהו' - כלומר, בזכות התעסקותו בחינוך נפש הבהמית [בעלי ראתן] באמצעות לימוד החסידות - זוכה שהשפעת הלימוד היא יציבה גם 'בעידנא דלא עסיק בה'.

22. להעיר ממאמרד"ל: "בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין" [למתקו ולהכשירו לתענוג] ולא אמרו 'סם המוות' [כי אין המטרה להרגו].

סיבת התמקדות משנת חב"ד בחינויות ההתבוננות השכלתנית בעיקרי האמונה, איננה נובעת מיוהרה אינטלקטואלית או מהערצת הפילוסופיה, שהרי אדרבה, החסידות כה שבחה את מעלת התמימות הפשוטה שבאמונה, אלא מתוך הכרת החובה הבסיסית לשכנוע הבהמית ולסחיפתה להזדהות מלאה עם אהבת השם, נוצר ה'אילוץ' להשתמש ב'דעת', כי אמונה, דיה ל'נפש האלוקית' ועליה נאמר 'אשרי המאמין', לא כן הבהמית שאין לה 'אנטנה' לקליטת תכנים אמוניים באינסטינקט של 'משכני', אלא אם כן 'תשוכנע' הכרתית, אשר 'קרבת אלוקים לי טוב', אזי 'אחרוך נרוצה' בשני היצרים גם יחד, ולזאת דרושה ההשקעה בלימוד פנימיות התורה והמחקר האלוקי ביסודות המחשבה, דרכה ניתן להפנים את המושגים העדינים ביותר, בשפה המובנת לשכל הבהמי, המצטרף לעבוד את ה' בלבב שלם.

ועל 'אהבה שכלית' זו, המשכנעת גם את הבהמית הוא שאמרו הרמב"ם ובעל התניא, שבלעדי הדעת לא יכול לבוא לאהבת השם, על כן קורא הרמב"ם לידיעת השם: "יסוד היסודות" - כי השמטתו חלילה, שומטת את הבסיס של עבודה אמיתית!

ומה שמצינו בפשוטי עם שמפעמת בלבם אהבה רבה ותמימה, זוהי אהבת ה' של הנפש האלוקית בלבד²³, בעת התפילה והלימוד גרידא, עקב ה'סטטוס קוו' שסוכם עם הנפש הבהמית, שהיא לא תפריע לו בתפילתו, בתנאי שהוא לא יפריע לה בתאוותיה...

שני שלבים בפרט ובכלל

שתי הגישות הללו [של הרמב"ם ואדמו"ר הזקן מול החינוך] אינן סותרות זו את זו, אלא הם שני שלבים בעבודת היהודי. בשלב ראשון - יש להפעיל את האמונה שבנפש האלוקית, עד שתיצור מוטיבציה לקיום מלא של השולחן ערוך ושליילת החטאים [בחינת 'ציאת מצרים'], וזאת באמצעות ריבוי העיסוק בתורה ובפיקודיה. אבל בשלב מתקדם יותר, יש להשלים חובת נשמתנו ל'כיבוש' שבע המידות של הבהמית [בחינת 'לתת להם נחלת גויים'] שהוא עיקרון כל כך בסיסי, שלכן 'פתח בבראשית', כי היסוד והפתיחה לתורה הוא 'כיבוש הארציות' שהיא סוד קדושת ארץ ישראל.

ושני השלבים הללו, אינם רק במשך חיי הפרט, שבתחילת חייו, די לו ב'אמונה פשוטה' ולכשתרבה דעתו, יעבוד מאהבה הבאה מתוך התבוננות הדעת, אלא גם בחיי האומה, בתקופות קדומות די היה בעבודת ה'אמונה

23. ואולי אפ"ל שיש כאן נפק"מ להלכה, שלדעת הרמב"ם אם אהבתו היא מצד טבע הנפש האלוקית בלבד, יש כאן 'מציאות של אהבה' אבל אין כאן 'מצוות אהבה', ורק מי שמתייגע ב'ידיעת היום' עד ש"השבות אל לבבך" - הוא מקיים המצווה.

פשוטה' להביא את ציבור המאמינים, לאורח חיים הלכתי, אבל עם התקרבות עידן הגאולה, החל מ'עלות השחר' של משיח עם הופעת הבעש"ט ותורתו²⁴ ובפרט מ'נץ החמה' של בוקרו של 'אלף השישי'²⁵ בשלה כבר האומה בכללותה, להעלות את רמת החינוך, למדרגת ה'דעות', ע"י הרחבת

24. כמכתבו הידוע מעליית נשמתו בשנת תק"ז להיכל המשיח שענה לו על השאלה: "אימת קאתי מר?" - לכשיפוצו מעיינותך חוצה ויתרבה לימודך בעולם".

25. אחר שנת ת"ק לאלף השישי עם הולדת נשמת בעל התניא בשנת תק"ה שבאה לעולם להלביש את פנימיות התורה ב'דעת'.

האופקים בידע האלוקי המצוי במשנת החסידות בביאורי החכמה, הבינה והדעת.

וכך יהיה גם הסדר בגאולה העתידה: תחילה²⁶ "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה לממשלה הראשונה" [החזרת שלימות כל המצוות לעם ישראל בלבד] ואחר שהוא 'משיח בוודאי' מוסיף הרמב"ם: ויתקן העולם כולו... עד ש"מלאה הארץ דעה את הויה כמים לים מכסים".

26. ריש פרק יא מהל' מלכים. וראה גם בסוף הלכה ד' שם.

אין לו הנאה מלימוד חסידות

הרב דב בוימגרשן כותב לרבי זי"ע:

ב' אלול תשכ"א

לפני שבוע הופיע אצלי לקביעות לימוד חסידות התלמיד... ואמר לי כי חשב ברצינות זמן רב וכי אין לו הנאה מלימוד חסידות, ואם היה מוצא שהחיוב ללמוד חסידות הוא תקיף וחזק כמו החיוב ללמוד נגלה היה לומד אעפ"י שאין לו משיכה לכך, אבל מכיוון שמצא כמה וכמה שמנגדים בכלל ללימודים אלו במילא אין עליו חיוב והחליט להפסיק עם לימוד זה. ואף שגם השיטה של... אינה נראית לו מכל מקום עד שימצא משהו שכן יוכל להימצא שם אין דער היים [=להרגיש בבית] ילמוד גפ"ת ומוסר ודי לו.

הרבי משיבו:

"יסבירו אז גענוג שפילען זאך [=מספיק לשחק] בנוגע לתורה ומצוות. פסק דין ברור בשו"ע (או"ח רסצ"ח) שלפחות ג' פעמים ביום צריך לחשוב (שפי' באופן דהבנה עיי"ש) מרוממות הא-ל. כן מחוייב בתמידות (בתוככי כל ישראל) לייחדו לאהבו וליראו (הקדמת ס' החינוך). ואין אלו מצוות שבדיבור אלא שבהבנה, ודרך לקיומם היא ע"י שיתבונן כו' (רמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ב). ואינו ידוע בנוגע לאחרים, אבל לאנשים כערכנו (משא"כ בראשונים כמלאכים וכו') יכול להיות שילמוד נגלה ומוסר כל היום כולו עשיריות שנים ולא ידע מאומה (לפי שכלו שלו שזה נדרש) מרוממות הא-ל (ועיין הקדמת ספר חובות הלבבות) ובמילא לא יקיים, רחמנא ליצלן, אף פעם כל מצוות הנ"ל.

ומה שלא נהנה מזה - פסק דין הוא, מצוות לאו ליהנות נתנו".

התוועדות

עם הרב שבתִי סלבטיצקי

שליח הרבי זי"ע לבלגיה

לחיים !! לחיים !!

אחד. החוש הזה נבע מאהבת ישראל העצומה שהיתה לו, כמו שהיה אומר ר' זושא מאניפולי: "אם אתה אוהב אותי אמור מה כואב לי". ר' מענדל אהב יהודים לכן ידע מה כואב להם. ר' מענדל הביט באותו בחור והתחיל להסביר לו "יש דין בדיני חזקה, שאם אדם החזיק בבית שלוש שנים רצופות ולא מיחו בו, הרי זה ראייה שהוא בעל הבית. כדי לבטל את החזקה צריך בעל הבית "לעשות מחאה" ולומר לו אעפ"י שאתה גר בביתי ונוהג כמנהג בעל הבית, האמת היא שאינך בעל הבית כלל וכלל !

כך גם בעבודת ה'. היצר הרע ונפש הבהמית מתגברים עלינו מפעם לפעם, הם שולטים לפעמים על כוחותינו, מחשבותינו, דיבורינו ומעשינו. אך כדי שלא נחשוב ח"ו לרגע קט שהם בעלי הבית לזאת עושים פאבריינגען [התוועדות חסידית]. אחד מהעניינים העיקריים של הפאבריינגען – לבד מעצם זה שיושבים חסידים יחד ומעוררים איש את רעהו בענייני עבודת ה' – הוא לעשות "מחאה". בפאבריינגען אנו מוחים ביצר הרע ומכריזים כנגדו: אתה לא בעל הבית! זה שאתה מתגבר מפעם לפעם, זה זמני וארעי, בעל הבית עלינו היא רק הנפש האלוקית.

לא להתפעל מהסביבה

איי... איי... המשיך ר' מענדל והסביר, תשאל מה העניין של 'לחיים' ו'משקה' בהתוועדות, ולמה נוהג אצל חסידים לומר 'לחיים' דווקא על 'משקה' (וודקה וכדומה) ולא על מיני משקאות אחרים, טעימים ומתוקים. כיון שדווקא ה'משקה' שאומרים עליו לחיים ב'חסידישע

בין חסידים נוהגים לשבת מידי פעם, לומר לחיים ולהתוועד מתוך אהבת רעים. פעם ישבנו בהתוועדות עם ר' מענדל פוטרפאס (אפשר לכתוב ספרים שלמים על החסיד ר' מענדל, על עבודת התפלה שלו ועל מסירות הנפש שלו ברוסיה), ניגנו ניגוני דבקות והבחורים היו בהתעוררות חסידית. ר' מענדל דיבר באריכות על הנפש הבהמית ובין הדברים אמר "אתם רוצים לדעת היכן היא עלולה להתחבא? דווקא במקום שאתה בטוח ששם היא לא נמצאת דווקא שם היא נמצאת".

בין הבחורים היה בחור שהגיע מיישיבה בבני ברק. מעולם לא השתתף בהתוועדות חסידית ועתה היה בהתרגשות גדולה, הוא התפעל מאוד כאשר הבחין שהשעה 3 לפנות בוקר, והזמן חלף הלך לו כהרף עין. מסביבו יושבים למעלה ממאה בחורים ועוסקים בסוגית "עבודת ה'" וביאור עניין נפש הבהמית והיצר הרע.

ר' מענדל פנה אליו ואמר לו "זאגט לחיים" הבחור היסס, הוא אינו רגיל בכגון זה, אמירת לחיים ושתיית משקה לא הסתדר לו כ"כ עם כל האווירה. לאחר היסוס קל שאל את ר' מענדל "אפשר לשאול משהו?" "בודאי, שאל כל מה שבליבך, אל תתבייש!" אמר לו ר' מענדל פוטרפאס, "מה הענין של אמירת לחיים בהתוועדות?"

ר' מענדל חיך את חיוכו המפורסם. חיוך שכל כולו אומר אהבת ישראל. ואמר, לאותו בחור, "קודם כל נאמר יחד לחיים, נפתח את הלב ונתקרב זה לזה, ואחר כך בע"ה אשתדל להסביר לך". היה לו ר' מענדל חוש מיוחד "להיכנס" לליבו של כל

החסיד ר' מענדל פוטרפס ע"ה

נשאר כמו שאני. לכן אומרים לחיים דווקא על משקה. ישנם אנשים שבורחים מעצמם, מפחדים להיות מה ש"הם" באמת. הם חיים את החיים שאחרים יוצרים עבורם. אך מהותם של חיים אמיתיים הם שהחיים נובעים ממהותך העצמית ואין הם תוצאה של דברים חיצוניים.. וזה יסוד גדול בחייו של כל יהודי וחסיד, הנשמה האלקית בהיותה למעלה היה לה חם ונעים, כל כולה הייתה דבוקה בה'. מאיגרא רמה ירדה לבריא עמיקתא, כאן בעולם הזה קר מאוד ולזה באה ההתוועדות ואמירת לחיים לתת לנו חום אמיתי, להרים אותנו טפח אחד מעל האדמה. ו"לעולם ימכור אדם כל אשר לו ויקנה מנעלים לרגליו", אומרים חסידים, תמכור את כל אשר לך ובלבד שתתרום מעל האדמה ותעשה מחיצה מן הארץ הגשמית.

פאבריינגען", מראה לנו דוגמא כיצד לא צריך להתפעל מכל הניסיונות של הסביבה והנפש הבהמית... הכיצד?

אם נכניס שתיה כגון מיץ וכדומה לפריזר – הוא יקפא. לו היינו יכולים לשאול את המיץ מדוע אתה קופא? היינו מקבלים את התשובה שכיון שבפריזר קר מאד, הקור של הפריזר השפיע עלינו וקפאנו. אבל אם נכניס לפריזר 'משקה' הוא יישאר כמות שהוא. וכאשר "נשאל" את ה"משקה" מדוע אין הקור שבפריזר משפיע עליו, יאמר לנו:

"מה חשוב לי מה שקורה מסביבי אני צריך להיות מה שאני!!"

זה מה ש'משקה' מלמדנו: לא אכפת לי מה הסביבה אומרת, האם מסביב חם או קר ואפילו קפוא, אני תמיד

יכול לעשות את זה... מאז לא ראיתי את אותו בחור אך בטוחני שהוא לא ישכח את הרגעים הללו. כיון שברגעים הללו הוא הרגיש מהם 'חיים' ומהו 'יהודי'. הרגעים הללו גילו לאותו בחור מיהו באמת. באותם רגעים הוא עשה "מחאה" על מצבו.

מה שחסידות מסוגלת לעשות

כיצד באמת אפשר להגיע לזה? הלא זוהי עבודה קשה? לנפש הבהמית יש את הרצונות שלה, רצונות של העולם הזה, והעולם הזה הוא באמת עולם גדול ומפחיד... כיצד ניתן לא להתפעל ממנו? כיצד האדם יכול להרגיש חי ומאושר בעולם שיש בו כ"כ הרבה תאוות?

בשביל זה צריך ללמוד חסידות. ללמוד ולהחדיר

בעצמנו שהקב"ה מחיה ומהווה את העולם כל רגע. וכשלומידים איך דבר הוי' מהווה כל רגע את העולם, והוא המציאות האמיתית של העולם ו"אין עוד מלבדו", ולא מסתפקים בלימוד, אלא מתפללים עם זה וחיים את זה, מבינים כמה העולם הזה באמת 'שווה' ואז ממילא לא יתכן שמהווה מהעולם הזה יבלבל אותנו... לימוד החסידות אינו 'הידור מצווה', הלימוד הזה מסביר ומחדיר לנו את האמונה האמיתית בהקב"ה. האמונה היא המצווה הראשונה אצל הרמב"ם, היא גם יסוד ושורש לכל עבודת ה' של כל אחד ובלעדיה ח"ו... ישנם שחושבים שהגדרת אמונה פירושה – שלילה.

לא לעבוד עבודה זרה, לא לכפור בה' ולברוח מאפיקורסות. אך כמובן שאמונה הוא עניין חיובי – להאמין שאין עוד מלבדו שאין עוד שום כח מלבדו יתברך. וכפי שהרמב"ם מסביר בתחילת הלכות ע"ז שגם אלו שעבדו עבודה זרה האמינו שה' הוא בורא העולם, אלא שחשבו שה' נתן כח למציאות אחרת בעולם וזוהי כפירה.

וזה צריך להתבטא בחיי היום יום המעשיים, פשוטו כמשמעו. לדוגמא: כשלמישהו כואב הראש והוא לוקח 'כדור אקמול' והראש מפסיק לכאוב. במבט ראשון חושב האדם ש'כדור האקמול' הוא זה שריפא אותו. וכששואלים אותו הרי הקב"ה הוא ה'רופא כל בשר' ? מיד עונה, שאמת נכון הדבר שה' הוא הוא בעל הכוחות כולם, אך ה' נתן כח בכדור האקמול לרפא את האדם. האם אין זה דומה לעובדי עבודה זרה שהאמינו שה' נתן כח בכוכבים ומזלות להשפיע בעולם!?

פעם כשהלכו בחורים עם המשפיע ר' מענדל בדרך, שאל אותם: בנהר נמצאים הרבה דגים, איך נוכל לדעת איזה דג בודאי חי? הוא מותיב לה והוא מפרק לה: תסתכלו על זרם המים, דג שהולך ושוחה נגד הזרם הוא בודאי חי. ואילו דג מת גם אם נראה כמתקדם, אם הזרם דוחף אותו אין הוא חי. יש אנשים שגם אם נראה שהם מתקדמים אך במהותם אינם חיים באמת.

האמת היא, שדווקא מי שלא מתפעל מהסביבה ומתנהג כמו שצריך, מבלי לחשוש מפני המלעיגים וכו', הוא זה שמעריכים אותו ומושפעים ממנו. בקשר לזה יש לי סיפור מעניין, באחד מנסיעותי לרבי זי"ע, נסעתי דרך אמסטרדם. הייתי צריך להמתין כמה שעות לאווירון. מה עושה יהודי כאשר יש לו כמה שעות פנויות בשדה התעופה? מחפש "פרצוף יהודי" כדי להניח לו תפילין. פתאום ראיתי בחור צעיר עם תרמיל

על גבו עובר במעבר הרחב. בחור מאותם אלפי בחורים שמסתובבים בעולם ומחפשים את עצמם. הבטתי בפניו ואי אפשר היה לטעות – "היהודי" שבו קרן על פניו. ניגשתי אליו ושאלתי "אתה מדבר עברית?" "כן" ענה לי. נכנסתי עמו בדברים. מה השעה? מנין אתה בא? אחרי כמה דקות כשהרגשתי שהקרקע מוכנה, שאלתי אותו "הנחת תפילין היום?" עיניו נפתחו לרווחה, התדהמה אחזה בו והוא אמר לי "השתגעת? כאן, באמצע שדה תעופה באמסטרדם, מקום שעוברים אלפי אנשים, ליד כולם... להניח תפילין...?" ניסתי להציע לו לעבור לצד, למקום שקט. אך מיד ראיתי שאין עם מי לדבר, הוא פשוט הפנה עורף והלך כאשר בידו עשה תנועה לא נעימה... כעבור כחצי שעה הגיעו לשדה התעופה קבוצה של מוסלמים, ופתאום אני רואה שהם נעמדים באמצע האולם הראשי, פורסים שטיח על הרצפה ובלי כל בושח כורעים ומשתחוים ומתפללים. כשראה זאת אותו בחור קם ממקומו, הגיע אלי בריצה ובעיניים נוצצות אומר לי: "תביא לי מהר את התפילין. מהר!! מהר!!" לא ידעתי מה קרה אך הוצאתי את התפילין ושאלתי אותו "היכן אתה רוצה להניח את התפילין?", "תביא לי אותם", הוא אומר לי, "אני יודע להניח לבד". הוא לקח את התפילין, נעמד מול המוסלמים והתחיל להניח את התפילין למול עיניהם המשתאות. כשסיים להניח אמר בקול רם "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". "התביישתי" אמר לי אח"כ, "אם הם מצפצים' על כולם וקשורים באמונתם, מדוע אני לא

האמת היא שהקב"ה בכבודו ובעצמו, הוא ורק הוא, ריפא את הכאב ראש. כדור האקמול הוא רק צינור שעל ידו עובר השפע האלוקי לרפאות את האדם, צינור בלבד ותו לא !! ומי שחושב שבתחילת הבריאה ה' נתן באקמול כח לרפאות ולכן עכשיו ה'אקמול' הוא מציאות עצמאית שיש בה כח לרפאות, דומה למה שכתב הרמב"ם על הטעות של עובדי העבודה זרה. (רק בשביל שתהיה "בחירה חופשית" הקב"ה עשה שייראה כאילו האקמול הוא זה שמרפא, אך צריך להיות ברור שהקב"ה בכבודו ובעצמו הסיר ממך את הכאב ראש).

ואת זה צריך להחדיר לראש. לא להסתפק בלימוד החסידות גרידא, אלא צריך לחשוב ולהתבונן במה שלומדים בחסידות, ובפרט לפני התפילה. התבוננות אפילו לזמן קצר ממש, כמו שתיים שלוש דקות, מחוללת מהפכה של ממש. וכאמור, דבר זה מוכרח ממש ונוגע לכל אחד.

לבטל את ה"אני"

כשעסוקים בלימוד חסידות כדבעי, ומשתדלים ליישם את זה בתפילה ובהנהגת היום יום, ומתבוננים בעניין של "אין עוד מלבדו" ממילא ה'אני' של כל אחד כבר הרבה פחות נחשב אצלו, וכשה'אני' בביטול, ממילא אפשר לחיות ולהרגיש אלוקות.

כשלמדנו בישיבה בכפר חב"ד, ר' מענדל פוטרפס היה עברנו דוגמא לאדם שמחשיב את עצמו לאין ואפס, אדם שנמצא בביטול מוחלט.

זכורני, כשר' מענדל הגיע לכפר חב"ד, הוא הגיע בתחילה ללא אשתו, ולא רצה לישון לבד. והי' אז הסדר, שכל לילה הלכו בחורים לישון אצלו. פעם אחת הלכנו, בחור אחד ואני, לישון בביתו. הוא כיבד אותנו בכוס תה,

סיפר לנו סיפור חסידי וכו', כשהתקרבה השעה אחת עשרה בלילה הוא הסתכל על השעון ואמר: נו עכשיו הזמן לקרוא קריאת שמע על המיטה (אצל חסידים לא נוהגים לומר 'ללכת לישון' אלא 'לומר קריאת שמע על המיטה'), הוא ישן בחדר אחד ואנו בחדר שני כשדלת מפרידה ביניהם. והנה ב- 2:00 בלילה התעוררתי, ואני שומע קול בכי. הבטתי על חברי וראיתי ישן שנת ישרים. בתחילה לא ידעתי מיהו הבוכה אך כשהסתכלתי דרך חור המנעול שבדלת ראיתי את ר' מענדל יושב עם הסידור, נשען על ידו ובוכה... הקשבתי, ואני שומע שהוא מחזיק בתחילת ק"ש שעל המיטה, הוא אומר "הריני מוחל... ובוכה... שוב פעם מתחיל "הריני מוחל... ושוב בוכה. הערתי את החבר שלי, ואמרתי לו "בא וראה איך חסיד אומר קריאת שמע על המיטה". הבטנו בו ביחד, בשקט כדי שלא ירגיש. חשבנו לעצמנו, מה כבר אפשר לבכות ב"הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי", אם פגעתי במישהו בהחלט יש על מה לבכות, אך אם אני מוחל למישהו – על מה יש לבכות?

לאחר זמן, כמדומני בחג השבועות, ר' מענדל התוודע ואמר הרבה לחיים. גם הבחור השני שהיה איתי אמר קצת לחיים ובסוף ההתוודעות הוא פונה לר' מענדל ושואל אותו: "מה צריך לכוון כאשר אומרים 'הריני מוחל לכל מי שהכעיס...'?" ר' מענדל הביט בו בפליאה והסביר לו במילים פשוטות את העניין. "אם כך" שאל הבחור "למה בוכים כאשר אומרים מילים אלו". ר' מענדל הביט בו במבט חריף ואמר לו "אתה מביט במקומות שלא צריך להביט.. אבל אחרי שמביטים רוצים להבין... שב", אמר לו ר' מענדל "אם אני מרגיש שאני צריך למחול למישהו, סימן שאני איזה שהוא "מציאות" שצריך למחול. שיש בי "אני ואפסי עוד" – ועל זה החשבון נפש: מי אני ומה אני שצריך למחול למישהו..."

ר' מענדל פוטרפס ע"ה (משמאל) בהתוודעות עם יבלחט"א הרב יואל כהן

זה היה בשבילנו דוגמא של חסיד אמיתי, שמחשיב את עצמו לאין ואפס, ולא מבין כיצד מבקשים ממנו למחול למי שפגע בו.

יהודי שלומד חסידות ומגיע לקצת יותר ביטול וקשר להקב"ה הוא המאושר שבאדם, כמאמר חז"ל 'מה יעשה אדם ויחזה? ימית את עצמו!', להמית את האני על מנת לחיות חיים אמיתיים. וכאשר האדם מרגיש את ה"אין עוד מלבדו" כל חייו משתנים.

לשמש את קוני

בבחרותי, למדתי בשיבת 'קול-תורה'. אחד מחבריי בשיבה היה נכד לאחד מגדולי הדור, הוא היה בחור ירא שמים שלמד בהתמדה ושקידה נפלאה, אבל להיותו בעל כישרונות חלשים, היה נאלץ להתייגע ולהשקיע הרבה בכדי להבין טוב ולזכור

את הנלמד. רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל מאד קירב ועודד אותי, וזה היה עבורנו דוגמה חיה איך להתייחס לבחורים 'חלשים'.

התקשרנו זה לזה וגם למדנו לפעמים 'תניא'. פעם אחת ראיתי שפניו עצובות לאחר שיחה ארוכה הסביר לי שכואב לו מאד, מדוע הוא צריך לעמול ולהשקיע שעות רבות ועמל רב כדי להבין את הגמרא, וגם אז לא תמיד עולה בידו להבין את הגמרא על בוריה, ואילו בחורים אחרים בעלי כשרונות יותר טובים מבינים את הגמרא תוך

זמן קצר. "ראית איך י.ר. (כיום

ראש כולל ידוע בירושלים) שאינו מתמיד הכי גדול, התפלפל היום בשיעור של רבי שלמה זלמן אוירבך?"

"מה הצדק בכך שכדי להבין את הסוגיה אני צריך להתייגע כל כך הרבה ואילו בחורים אחרים שנתברכו בכישורים מבריקים, ביגיעה מועטה עולים עלי בהישגיהם והצלחותיהם. מדוע חברי ממלאים תפקידם בקלות, ואילו אצלי מילוי שליחותי בעולם כרוך ביגיעה רבה!?"

"היו כאלו שהסבירו לי", אמר, "שעל-ידי התמדה ויגיעה גדולה, אפשר להצליח ולהשיג הרבה מאוד, אף יותר מאשר על-ידי כישרונות מזהירים. הביאו לי הוכחה מהגאון ר' אלחנן וסרמן, שמסופר עליו שבתחילה לא היו לו כישרונות מיוחדים, ולמרות זאת, על-ידי יגיעתו הגדולה, נהיה ל'גודל' גדול. אך מדוע אני צריך כ"כ לעמול

ולהתייגע והם לא?" השאלה הטרידה אותו מאוד. היא גרמה לו לדכדוך ולמרירות, והוא לא מצא נוחם לעצמו.

כאשר שמעתי ממנו את סיבת מרירותו, יעצתי לו לשלוח מכתב לרבי מליובאוויטש ולשאול אותו את שאלתו. הוא נהג כעצתי, שאל את הרבי וזכה לקבל תשובה נפלאה. הרבי מתחיל את מכתבו "איני מבין את שאלתו, הרי משנה מפורשת היא 'אני נבראתי לשמש את קוני!'!" תוכן תשובת הרבי הייתה שתפקידנו בעולם אינו להיות למדן או 'גודל', תפקידנו להיות 'שמש' של הקב"ה. כל אדם צריך לעבוד את ה' עם כוחותיו וכישרונותיו שלו. זהו תפקידו – לשמש את קונו כפי יכולתו. אדם שאינו מוכשר כל-כך אבל הוא לומד בהתמדה ושקידה, מקיים מצוות בהידור ומתפלל כדבעי לפי ערכו, נעלה יותר מחברו בעל הכישורים שאינו מנצל את כישוריו עד תומם. אמנם ייתכן שבעל הכישורים הוא 'למדן' גדול יותר, אבל בתפקיד העיקרי – 'לשמש את

קוני", חברו המתמיד נעלה יותר. בעולמו של הקב"ה אין נמדדים בסנטימטרים ואין נשקלים בק"ג, שם מודדים במידות אחרות. אצל הקב"ה לא מודדים למי יש יותר אלא מי מלא יותר. מי משתמש ומשקיע יותר.

יתרה מזו, לכל אחד יש גם את הכוחות המיוחדים לו שבהם הוא צריך להיות "זהיר טפי" ובעניינים הללו הוא יחידי בעולם. כל אחד צריך לדעת שמעולם ולעולם לא ייבא אדם בדיוק כמוהו עם אותן תכונות, עם אותן מדות ועם אותם ניסיונות. כל אחד

הוא עולם קטן שאין דומה לו ולא יהיה דומה לו. ולכן בעולם שלו, רק הוא יכול לגלות את ה', רק הוא יכול לגלות את הקב"ה בתכונות ובניסיונות שיש לו.

מענה זה של הרבי, שינה אותו לגמרי. מאז אותו יום החל להיות בשמחה גדולה. המענה של הרבי פקח לו את העיניים והוא קיבל מבט אחר לחלוטין על עצמו ועל תפקידו ושליחותו בעולם. הוא הבין שיעודו אינו להצליח ולהגדיל את ה"אני" שלו, אלא להשלים את רצון קונו.

לחיים! לזכור! ולברכה!!

יהי רצון שנפנים את הדברים, נעמוד טפח מעל פני האדמה ונזכה בקרוב ממש ל"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

בימים אלו הופיע הספר שרבים ציפו לו

חסידות מבוארת שבת

מאמרי אדמו"ר הזקן מתוך "תורה אור" ו"ליקוטי תורה"
בענייני יום השבת קודש עם ביאור רחב ובהיר

קיום העולם ביום השבת
נשמה יתירה בשבת
בין תפילת שבת לתפילת חול
עבודת ה' בלי עמל
מאכלי שבת
שמירת שבת ועשיית שבת
שתי קדושות בשבת
להתענג על השבת
סוד עליית העולמות בשבת
הבדלה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות
ובישיבות ע"י הניידת להפצת חסידות

מכירה במחיר מבצע תתקיים בהתוועדות הגדולה
במוצאי שבת ליל י"ט כסלו באולמי השמחה בירושלים